

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Božena Pisk

**Oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih
tehnologij med otroci prve triade**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Božena Pisk

Mentorica: doc. dr. Bojana Lobe

**Oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih
tehnologij med otroci prve triade**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade

Namen diplomskega dela je ugotoviti, kakšne oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij uporabljajo starši otrok prve triade. Najprej je predstavljena uporaba digitalnih tehnologij med otroki ter pregled predhodnih raziskav, ki so raziskovale vzgojne sloge in oblike starševskega posredovanja. Predstavljeni so prepisi intervjujev slovenskih mamic. Analiza je pokazala, da starši uporabljajo kombinacijo tehnik pri posredovanju. V prvih letih uporabe digitalnih tehnologij običajno otroke puščajo same ob gledanju risank in so pozorni le na čas, ob pričetku raziskovanja interneta pričnejo starši z aktivnim posredovanjem. So ob otrocih in se veliko pogovarjajo o varnosti na internetu. Pogovarjajo se tudi o dovoljeni vsebini, nekateri si pomagajo s programskimi filtri. Ob pridobljenih izkušnjah starši zopet dovoljujejo samostojno uporabo interneta. Pozorni ostajajo na čas uporabe in ga omejujejo na pol ure do dveh ur dnevno. Uporabo digitalnih tehnologij povezujejo z motivacijo za druge obveznosti ter kaznovanjem. Otroci uporabljajo digitalne tehnologije večinoma za igranje igrice ali raziskovanje svojih interesov iz fizičnega okolja. Kontaktov z nepoznanimi osebami še ne navezujejo. Starše zaradi otroške naivnosti najbolj skrbi varnost otrok in podatkov, kar s prisotnostjo sprva lahko varujejo, za nadaljnje raziskovanje pa se zavedajo, da je treba otroke poučiti o možnostih ter o varnosti uporabe digitalnih tehnologij.

Ključne besede: digitalne tehnologije, majhni otroci, starševsko posredovanje.

The forms of parental mediation with the children's use of digital technologies during the first three grades of primary school

The aim of this thesis is to explore the forms of parental mediation of digital technologies use with students of the first three grades of primary school. First it shows the use of digital technologies among kids and the shows of previous research of parenting styles and forms of parental mediation. The interviews with Slovenian mothers are present. The analysis shows that Slovenian parents use a combination of parental mediation strategies. In first years of use of digital technologies kids are usually left alone with cartoons. Parents only regulate the time of watching. Parents start with a more active mediation when the children start exploring the internet. They are present when the children use the internet and also talk to their children about safety on the internet. Some parents also use programs for filtering content. When parents are satisfied that their child knows how to use the internet safely they usually leave them to use it alone. Nevertheless they still monitor the time spent on the internet and limit access to it from half an hour to maximum two hours daily. Parents use the permission to use digital technologies as motivation for various chores and also as punishment. Children use digital technologies mostly for gaming or exploring their interest from the non-digital world. They don't contact unknown people online yet. Children at this age are still quite naïve. Parents are rightly worried about children's safety and safety of data. First they can protect kids with co-use, but they know that it is necessary to teach kids about possibilities and safety of use of digital technologies.

Key words: digital technologies, small kids, parental mediation.

KAZALO

1	UVOD	5
2	DIGITALNE TEHNOLOGIJE	9
2.1	UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ V SLOVENIJI.....	10
2.2	UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ MED OTROKI.....	10
3	VZGOJNI SLOGI IN OBLIKE STARŠEVSKEGA POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ	14
3.1	VZGOJNI SLOGI.....	16
3.2	VZGOJNI SLOGI IN UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ.....	17
3.3	OBLIKE STARŠEVSKEGA POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ	20
4	OBLIKE STARŠEVSKEGA POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ MED OTROKI PRVE TRIADE.....	25
4.1	METODOLOGIJA	27
4.1.1	Kvalitativna metoda: poglobljeni intervjuji	27
4.1.2	Izbor udeležencev.....	28
4.1.3	Zbiranje podatkov.....	29
4.2	IZSLEDKI INTERVJUJEV.....	30
4.2.1	Pričetek, pogostost uporabe digitalnih tehnologij	30
4.2.2	Vsebinska uporaba digitalnih tehnologij	33
4.2.3	Znanja, spretnosti	36
4.2.4	Odnos staršev do digitalnih tehnologij.....	37
4.2.5	Starševsko posredovanje	39
4.2.6	Priložnosti in tveganja.....	48
5	SKLEP	51
6	LITERATURA.....	55
	PRILOGA A: VPRAŠANJA ZA INTERVJU.....	60

1 UVOD

Otroke je kot »srkajoči um« definirala že utemeljiteljica pedagogike, Maria Montessori. »Vsrkava vse iz svoje okolice: navade, običaje, religijo, vse se mu trdno zapiše v um« (Montessori 2011, 63). Hote ali nehote črpajo znanje iz sveta okrog sebe; z izkušnjami in tudi z opazovanjem starejših. Montessorijeva je govorila o takratnem otrokovem fizičnem in čustvenem okolju, ki pa se v današnji digitalni dobi razširja na cel svet ter na drugi strani globlje v človeka, saj smo preko digitalnih tehnologij izpostavljeni tudi raznoraznim duševnim oz. duhovnim ideologijam. Odrasli mislimo, da vpliv digitalnih vsebin z lahkoto reguliramo. Dejstvo je, da digitalne tehnologije uporabljajo tudi otroci. Jih raziskujejo in delujejo, tako kot v fizičnem svetu, kot srkajoči um. Starši in pedagogi se trudimo, da bi otrok imel čim boljše možnosti za optimalen razvoj. Zastavlja pa se vprašanje, kaj je optimalen razvoj pri uporabi digitalnih tehnologij. Te niso nujno potrebne za otrokov razvoj, vendar so obče prisotne v današnji družbi in se jim otrok v življenju ne bo mogel izogniti, zato naj bi tudi vzgoja za medije nakazovala smernice, kako digitalne tehnologije uporabljati za dobrobit otroka. »Deklaracijo o vzgoji za medije so soglasno sprejeli predstavniki 19 držav na Unescovem mednarodnem simpoziju Vzgoja za medije 1982« (Košir in Ranfl 1996, 11). Danes je Vzgoja za medije izbirni predmet v tretji triadi osnovne šole, prav tako pa je sestavni del drugih predmetov v osnovni šoli ter se pojavlja v mnogih člankih in smernicah o vzgoji. Vzgoja za medije medijev ne odsvetuje, svetuje pa primerne vsebine in starosti primerno časovno obdobje (Košir in Ranfl 1996, Gold 2015, Chapman in Pellicane 2015). Medijski prostor se, vsaj z otroškega vidika, seli iz tiskanih medijev in klasične TV vsebine na medmrežje in je dostopen preko različnih digitalnih tehnologij, ki jih uporabljajo tudi otroci.

Otroci v Sloveniji do digitalnih tehnologij dostopajo večinoma doma (Lobe in Muha 2011, 7), zato smo starši tisti, ki jih moramo po lastni presoji primerno medijsko vzgojiti oziroma zavzeti obliko starševskega posredovanja: ga omejiti, ga nadzorovati ali pa mu (zavestno) vse dovoliti. Še posebej internet. Starši smo odgovorni za potencialna tveganja in nevarnosti, katere lahko prežijo na otroka (vsiljivo oglaševanje, nadlegovanje, seksualna, nasilna oz. drugače neprimerna vsebina, rasizem in podobno) (Livingstone in Haddon 2009, 8). Na drugi strani pa je primerno tudi, da mu omogočimo starostno ustrezne prednosti, ki jih lahko pridobi z uporabo digitalnih tehnologij: učenje, iskanje informacij, socialno druženje in

izgradnja identitete (Livingstone in Haddon 2009, 8). Otroci bi na prvem mestu dodali: zabavo (Chaudron 2015, 15).

Digitalne tehnologije se nenehno razvijajo. V svojem diplomskem delu pod pojem »uporaba digitalnih tehnologij« opredeljujem tako uporabo digitalne televizije, kot računalnika, mobilnega telefona, osebnega računalnika (prenosnega ali stacionarnega), mobilnega telefona, pametnega telefona, dlančnika, tabličnega računalnika in podobnih digitalnih interaktivnih naprav z ali brez dostopa do interneta. Ker pa raziskujem oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij pri otrocih, vključujem tudi uporabo klasične televizije.

Danes so vse pogostejša gospodinjstva brez televizije, a otroci običajno ne ostanejo brez kakršne koli risanke ali druge TV vsebine, le medij je drug. Uporabljajo televizijo preko interneta ali si ogledajo risanke na portalih, kot so YouTube in drugi. Taka uporaba je s strani otroka sprva povsem pasivna, tako kot gledanje TV programa, ki ga izbere starš. Otroci ne poznajo teoretičnih definicij, a se na primeru televizije učijo odnosa do medijev. Starši pa na primeru risank pričenjajo graditi svojo avtoriteto glede uporabe medijev in s tem uveljavljajo svoj stil starševskega posredovanja.

Naši starši so odraščali brez televizije – to je dejstvo, ki si ga naši otroci težko predstavljajo. Pred dvajsetimi leti, ko je internet prihajal v naše domove, so starši iskali načine, kako otrokom omogočiti dostop do svetovnega spleta v izobraževalne namene. Danes ima v Sloveniji dostop do interneta 97,2 % gospodinjstev z otroci (SURIS). Dostopen nam je tudi na mnogih brezplačnih omrežjih in starši večkrat iščejo načine, kako otrokom dostop onemogočiti oziroma ga omejiti. Poraja se pomembno vprašanje, kako otroku privzgojiti pravilne vzorce uporabe digitalnih tehnologij ter kako dobrobit otroka zaščititi. Želimo si, da bi otroke funkcionalno opismenili, žal pa je dejstvo, da so otroci z uporabo digitalnih tehnologij tudi ogroženi. Obstaja mnogo vsebin (npr. pornografija), kjer se vsi zavedamo, da za otroke niso primerne in jih na televiziji načeloma ni težko onemogočiti. Z vstopom na svetovni splet pa naši otroci vstopajo v svet, kjer so lahko brez kakršnekoli omejitve v trenutku izpostavljeni neprimernim vsebinam oziroma celo ogroženi. Na nas, starših, je, da otrokom privzgojimo pravilne norme in vrednote tudi glede uporabe digitalnih tehnologij, saj otroci do njih ne dostopajo le doma, ampak tudi v šoli, pri prijateljih, v knjižnici in podobno. Katere norme in vrednote so za določenega starša »pravilne«, je odvisno od njegovega stila vzgoje.

Namen mojega diplomskega dela je odgovoriti na dve zastavljeni vprašanji:

RV1: Kakšna je uporaba digitalnih tehnologij med otroki prve triade?

RV2: Kakšne so oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade?

O uporabi digitalnih tehnologij želim raziskati, kdaj so otroci pričeli z uporabo digitalnih tehnologij, v kakšnem obsegu in s kakšnim namenom jih uporabljajo ter kakšna znanja imajo glede uporabe digitalnih tehnologij. Vse dejavnike bom skušala povezati s **ciljem** mojega raziskovanja: ugotoviti, »**kakšne so oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade osnovne šole**«. Zanima me tudi, ali starši uporabljajo vzporednice med stili vzgoje v fizičnem in digitalnem okolju. Pogosto sta v literaturi uporabljena izraz »resnični« in »virtualni« svet, vendar pa Donoso in drugi opozarjajo na problematično polarizacijo terminov, saj je internet še kako »resničen in ima resnične posledice za resnične ljudi, vključno z resničnimi otroki« (Donoso in drugi 2009, 26). V svojem delu tako uporabljam izraza fizično in digitalno okolje.

Pogosto so v poljudni vzgojni literaturi omenjane nevarnosti pretiranega dostopa do digitalnih tehnologij. Poleg vseh znanih vrst odvisnosti v zadnjem obdobju stroka opozarja na pojav odvisnosti od digitalnih tehnologij. Poljanec karikira: »Če otroci ... zlorabljajo »zaslone« ali od njih postanejo celo odvisni, se zgodi kot pri mladi solati – ko jo obgloda polž, se nikoli v polnosti ne razvije« (Poljanec v Chapman in Pellicane 2015, 8). Vprašanje je, koliko se starši ogroženosti zavedajo in kako pri tem postopajo, zato me zanima, ali se bodo podobni vsebinski odgovori samoiniciativno pojavljali tudi pri intervjuvanih starših kot eden od možnih razlogov za starševsko posredovanje pri uporabi digitalnih tehnologij. Poleg pretirane uporabe in s tem slabšim izkoriščanjem življenja v fizičnem okolju, so otroci ob uporabi digitalnih tehnologij izpostavljeni tudi drugim nevarnostim: na spletu jih zasleduje vsiljivo oglaševanje, dostopajo lahko do neprimernih vsebin, ki prikazujejo nasilje, sovraštvo ali pornografijo, pod vplivom izkušenj s spleta si lahko otroci razvijejo neželene vrednote, kot so pretirano idealiziranje vitkosti, rasizem in druge. Preko spletnih kontaktov so otroci izpostavljeni neznancem, obstaja tveganje za prekomerno izdajo osebnih podatkov ter

informacij (Livingstone in Haddon 2009, 8). Obstaja tudi nevarnost okužbe digitalne naprave z računalniškimi virusi, ki prav tako ogrožajo naše zasebne podatke.

Starši smo tisti, ki digitalne naprave kupimo, otrokom dovoljujemo uporabo ter tudi sami s svojim zgledom prikazujemo naš odnos do digitalnih tehnologij. »Starši vidijo digitalne tehnologije kot pozitivne« (Chaudron 2015, 15). Pomagajo jim hkrati združevati starševsko vlogo z vsemi gospodinjskimi obveznostmi, hkrati pa starši dobijo novo nalogo posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij (prav tam). Običajno se otroci sprva srečujejo z digitalnimi tehnologijami ravno zaradi premostitve nekega časa, ki ga starš potrebuje zase ali za druge obveznosti in tako pridejo otroci prvič v stik z risankami ali igricami. Nekatere igrice so didaktične in jih tako štejemo kot priporočljive za otrokov miselni razvoj. Digitalne tehnologije ponujajo mnogo priložnosti v smislu izobraževanja in iskanja informacij v raznolikih virih, uporabo elektronske pošte in družabnih omrežij, povezovanjem v skupine z osebami s podobnimi interesi ali izražanje lastne identitete s pisanjem spletnih dnevnikov (Livingstone in Haddon 2009, 8). Starši (in starejši sorojenci) z uporabo digitalnih tehnologij prikazujemo razsežnosti prednosti uporabe digitalnih tehnologij tudi s spletnim nakupovanjem, uporabo digitalnih tehnologij v službene namene, urejanjem fotografij, pisanjem spletnih dnevnikov in podobnimi aktivnostmi (mednje spadata, prav tako, kot pri najpogostejši uporabi pri otrocih: ogled video vsebin in igranje igrice). Da starši pogosto uporabljamo digitalne tehnologije, pokaže tudi izsledek raziskave AVG, kjer je 54 % otrok menilo, da njihovi starši prevečkrat preverjajo svoje digitalne naprave, 36 % jih moti, ker to preverjanje zmoti njihov pogovor s starši in kar 32 % otrok ob tem dobi občutek nepomembnosti (AVG 2015). Pogosto se omenja le nevarnosti in tveganja ob uporabi digitalnih tehnologij, s svojimi dejanji pa (nevede) izražamo privrženost uporabi.

Starejši kot je otrok, tem bolj so raznolike možnosti uporabe digitalnih tehnologij in pridobivanja novih veščin, s povečevanjem raznolikosti dejavnosti pa se povečujejo tudi tveganja, pred katerimi bi starši radi zaščitili otroke, ki tveganja še ne razumejo. »Starši bijejo stalno bitko z otroki, ko iščejo ravnovesje med izobraževalnimi in socialnimi prednostmi medijske uporabe ter negativnimi efekti, ki bi jih določena vsebina ali kontakt lahko pustil na otrokovih stališčih, obnašanju in varnosti« (Livingstone in Helsper 2008, 581).

V diplomskem delu proučujem razširjenost in vseprisotnost uporabe digitalnih tehnologij in uporabo digitalnih tehnologij pri otrocih v Sloveniji. Sistematično pregledam

načine starševskega posredovanja: dovoljevanja oziroma omejevanja uporabe digitalnih tehnologij in vsebine, nadzora vsebine, souporabe staršev z otroki ter pogovor in osveščanje o uporabi digitalnih tehnologij. Za vpogled v trenutno aktualno stanje uporabljanih oblik starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij prikazujem izseke dobesednega prepisa poglobljenih intervjujev z nekaj starši otrok prve triade, saj je vstop v šolo pomemben mejnik v otrokovem življenju, večina raziskav pa se nanaša na starejše otroke, najpogosteje starejše od 9 let. (Livingstone in drugi 2008, EU Kids Online I – Hasebrink in drugi 2009, Valcke in drugi 2010, EU Kids Online II – Lobe in Muha 2011, Mensah in drugi 2013, O'Neill in drugi 2013, Eastin in drugi 2014, Coleman 2014). Vezano na zniževanje starostne meje pričetka uporabe digitalnih tehnologij sem želela zajeti najmlajše otroke, ki so že večji (deloma) samostojne uporabe digitalnih tehnologij, v raziskavah pa do sedaj še niso bili avtomatsko vključeni.

2 DIGITALNE TEHNOLOGIJE

Pojem »digitalna tehnologija« zajema vse sodobne elektronske naprave, preko katerih lahko sprejemamo in tudi oddajamo informacije. Kljub temu, da pogosto želimo informacije le sprejemati, nevede oddajamo podatke o naši lokaciji, o naših interesih preko iskalnih gesel in podobno.

Digitalne tehnologije se nenehno razvijajo. V 50-ih letih so v gospodinjstva množično vstopile televizije (Corner 1999, 3), 40 let kasneje pa osebni računalniki. Sledili so jim prvi povprečnemu uporabniku dostopni mobilni telefoni in nato mobilni telefoni z uporabo interneta. Dandanes skoraj vsak mobilni telefon omogoča brskanje po internetu, kjerkoli, ne le doma, mnogo podjetij nam ponuja tudi brezžične točke, kjer se lahko brezplačno povežemo z internetom. To je napredek, o katerem bi pred 30-imi leti lahko le sanjali, a zdaj je tu. Z vsemi prednostmi in slabostmi. In tako lahko o prvem desetletju 21. stoletja govorimo kot o desetletju »digitalne revolucije« (Coleman 2014, 1). Otroke, rojene v desetletju digitalne revolucije, v literaturi pogosto imenujejo kot »digitalne domorodce«, saj je digitalni jezik naučen vzporedno materinemu jeziku (Prensky 2001, 1), pogosto brez posebnega učenja. Z izrazom pa se ne strinja nemška ekipa raziskovalcev JRC, saj opozarja, da za kvalitetno uporabo digitalnih tehnologij ni dovolj, da so otroci »digitalni domorodci«, ampak se morajo

prav tako kot ostali naučiti, kako samostojno, napredno in varno uporabljati digitalne tehnologije (Dreier in drugi v Chaudron 2015, IV. 56).

2.1 UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ V SLOVENIJI

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) je tako v Sloveniji v letu 2015 imelo dostop do interneta 77,6 % gospodinjstev, v katerih je vsaj en član mlajši od 74 let. V gospodinjstvih brez otrok so imeli dostop do interneta v 70,1 %, med gospodinjstvi z otroki pa kar 97,2 %. Le 5653 gospodinjstev, kjer živijo tudi otroci (2,8 %), je po podatkih SURS brez dostopa do interneta. Izmed tistih, ki interneta nimajo, imajo pa enega ali več otrok, jih ima 22,8 % pomisleke glede zasebnosti ali varnosti (SURS). Tudi to je eden od načinov starševskega posredovanja oziroma razlog za neuporabo.

Ker je dostop do interneta plačljiva storitev, sklepam, da je v gospodinjstvih v enakem odstotku internet vsaj občasno tudi uporabljen.

Po podatkih evropske raziskovalne institucije Eurostat je v letu 2015 16 % anketiranih Slovencev imelo slabo izkušnjo glede varnosti na internetu. Med temi je 1% anketirancev, ki so imeli izkušnjo dostopanja otrok do neprimernih vsebin (EUROSTAT 2016).

2.2 UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ MED OTROKI

Podatki ameriške raziskave Fundacije Kaiser (Rideout in drugi 2010) o uporabi digitalnih tehnologij in medijev pri otrocih so bili prvi, na katere sem zaradi lastnega interesa naletela še pred odločitvijo o temi moje diplomske naloge. V mojem raziskovalnem delu želim ostati objektivna, a vendar moram priznati, da me je količina časa, ki ga ameriški otroci preživijo pred zasloni, presenetila in spodbudila, da sem pričela raziskovati, kakšno je stanje v Evropi in v Sloveniji ter kakšne so oblike posredovanja drugih staršev. Zanimanje mi vzbuja tudi pričetek uporabe digitalnih tehnologij. Meyrowitz trdi, da »lahko otroci – preko televizije – potujejo po svetu preden jim starši dovolijo prečkati cesto« (Meyrowitz 1985 v Austin, 1993, 147).

Raziskava fundacije Kaiser, ki je vključevala otroke starosti 8–18 let (Rideout in drugi 2010, 6), je pokazala, da je njihova povprečna dnevna uporaba medijev 7:38 ur, izključujoč čas, ki ga uporabijo za šolsko delo na računalniku. Prevladuje uporaba

televizijskih vsebin in poslušanje glasbe, sledi uporaba računalnika (prav tam, 11). V starostni skupini 8–10 let je bila povprečna dnevna uporaba televizije 3:41 ure. Pri tistih mladostnikih, ki imajo televizijo v svoji sobi (71 %), je bila zabeležena dnevno enourna večja uporaba televizije kot pri ostalih (prav tam, 16).

Raziskovalna institucija Common Sense Media, ki je raziskovala uporabo mobilnih tehnologij med ameriškimi otroki, starimi 8 let ali manj, je leta 2011 ugotovila, da je računalnik že uporabljalo 90 % otrok (povprečna starost ob prvi uporabi 3,5 let). Najmanj enkrat tedensko ga je uporabljalo 68 %, med njimi jih je 22 % dnevnih uporabnikov. 27 % vsega časa pred zasloni je namenjeno digitalni tehnologiji, ostalo gledanju klasične televizije (Common Sense Media 2011). Ista institucija je že v letu 2013 zabeležila drastičen porast uporabe: »72 % otrok, starih 8 let ali manj, je že uporabljalo mobilno napravo za neko vrsto medijske aktivnosti, kot je igranje iger, gledanje videov ali uporabo aplikacij, v primerjavi z 38 % leta 2011.« Istega leta je mobilno napravo uporabljalo 38 % otrok, starih manj kot 2 leti (2 leti prej 10 %). Odstotek otrok, ki dnevno uporablja mobilne naprave, se je podvojil. Hkrati se je potrojil tudi povprečen čas uporabe (Common Sense Media 2013).

Raziskava Evrobarometer ugotavlja konstantno rast uporabe interneta. »V starostni skupini 6–17 let je tako znotraj triletnega obdobja porasla iz 68 % v letu 2005 na 75 % leta 2008, predvsem zaradi povečanja uporabe interneta pri mlajših otrocih, starih 6–13 let« (McQuillan in d'Haenes 2009, 97). Leta 2008 je v starostni skupini 6–7 letnikov uporabljalo internet več kot 46 % otrok, v starostni skupini 8–9 letnikov pa več kot 63 %. (Hasebrink in drugi 2009, 20). Odstotki še vedno naraščajo, starostna meja pričetka uporabe interneta in drugih digitalnih tehnologij pa se niža.

OFCOM raziskava je leta 2014 ugotovila, da je televizija edina digitalna tehnologija, ki je pri večini otrok (5–15 let) vsakodnevno v uporabi. Tedensko jo uporabljajo povprečno 14,6 ure, kar pa že pomeni zmanjševanje časa v primerjavi z letom prej (OFCOM 2014, 6). Predvsem v starostni skupini 8–11 let so opazili znatno povečanje časa, preživetega na internetu (leto 2013: 9,2 uri; leto 2014: 10,5 ur) (OFCOM 2014, 8). Otroci so najraje uporabljali mobilne telefone. Podatek o poslanih kratkih sporočilih govori o povprečno 42 sporočilih tedensko v skupini, ki so stari 8–11 let in trikrat toliko (137 sporočil) v skupini, stari 12–15 let (prav tam, 55). Znatno se je povečala uporaba tabličnega računalnika (5–7 let: leto 2013: 39 %, leto 2014: 54 %) (OFCOM 2014, 38). Med internetnimi uporabniki ima 5 % otrok, starih 5–7 let, svoj profil na družabnih omrežjih (8–11 let 20 % in 12–15 let 71 %) (OFCOM 2014, 55). Starši se z otroki, ki so internetni uporabniki, največkrat pogovarjajo o

starosti neprimernih vsebinah, o kontaktu z neznanci ter o izdajanju osebnih informacij. Aktivno posredovanje tako uporablja skupaj 58 % staršev, vendar pa so to predvsem starši otrok, starejših od 8 let (OFCOM 2014, 12).

EU Kids Online je mednarodni projekt, ki združuje raziskave o uporabi interneta in drugih digitalnih tehnologij pri otrocih, starih 9–16 let. Raziskuje tudi starševske kompetence, starševsko posredovanje ter teme, povezane s tveganji in priložnostmi na internetu. Med sodelujoči državami je tudi Slovenija (Lobe in Muha 2011, 10). Slovenski otroci v povprečju obvladajo pet od osmih v raziskavi navedenih digitalnih veščin in so v primerjavi z ostalimi dvajsetimi državami na drugem mestu (prav tam, 7). Za dostop do interneta so uporabljali povprečno 2,6 digitalnih tehnologij (prav tam, 13). Skoraj tri četrtine je dnevnih uporabnikov (prav tam, 7), medtem ko je v celotni evropski raziskavi takih 60 % (prav tam, 14). Slovenski otroci največkrat uporabljajo stacionarni računalnik ali mobilni telefon (prav tam, 13). Ob pričetku uporabe so bili stari nekaj več kot 8 let in so med mlajšimi v Evropi (prav tam, 7). Povprečni čas, ki ga preživijo na internetu, je 94 minut (prav tam, 7), znotraj starostne skupine 9–10 let je povprečen čas 60 minut. Zanimivo je, da otroci, ki imajo nižji družbenoekonomski status, povprečno preživijo na internetu več časa dnevno (108 min), kot tisti, z višjim družbenoekonomskim statusom (86 min). Hkrati pa Lobe in Muha (prav tam, 8) opozarjata tudi na povezavo med socialnoekonomskim standardom in starševskim posredovanjem: nižji kot je standard, manjše je posredovanje staršev. Rezultati raziskave uvrščajo Slovenijo med tvegane skupine. Največ otrok, ki so doživeli negativno izkušnjo na internetu, je starih 15 in 16 let (prav tam, 24). Lobe in drugi pojasnjujejo, da so razlogi za izkazano večje internetno tveganje v Sloveniji, višja stopnja splošne občutljivosti za tveganja skupaj, šibko starševsko posredovanje (starši postavljajo manj omejitev) ter dejstvo, da več staršev ne uporablja nobene programske opreme za posredovanje pri uporabi interneta pri njihovih otrocih (Lobe in drugi 2009 180). 14 % staršev ne izvaja nobene aktivnosti starševskega posredovanja (Lobe in Muha 2011, 8). (Več o oblikah starševskega posredovanja, zabeleženih v raziskavi EU Kids Online v podpoglavju 3.3.)

Raziskava JRC (Joint Research Centre) *Young children (0–8) and digital technology* je prva v Evropi, ki raziskuje uporabo digitalnih tehnologij pri otrocih, mlajših od 8 let, ter starševsko posredovanje ter potencialne prednosti in tveganja uporabe digitalnih tehnologij (Chaudron 2015, 7). Večina vključenih otrok je bilo starih 6 ali 7 let (prav tam, 12). Ugotavljajo, da otroci najraje uporabljajo tablične računalnike, hkrati pa ugotavljajo

zmanjšanje števila računalnikov in televizij v otroških sobah, k čemur pripomore tudi prenosnost tabličnega računalnika (prav tam, 14). Starši največkrat poročajo o restriktivnih oblikah starševskega posredovanja. Največkrat postavljajo pravila z omejitvami časa ali vsebine (prav tam, 16). Časovne omejitve so starši največkrat postavili šele takrat, ko so zasledili pretirano uporabo digitalnih tehnologij (prav tam, 17). Aktivno posredovanje je uporabljeno največkrat, kadar starši želijo otroka naučiti nekaj novega, ko otrok že usvoji znanje, mu dovolijo samostojno uporabo (prav tam, 17). Raziskava opozarja na kulturne razlike med državami, saj so na primer v Veliki Britaniji skoraj vsi otroci pri starosti 3 in 4 leta vključeni v brezplačni predšolski program, mnogo jih s štirimi leti že vstopi v šolo. Pri starosti 3–4 leta uporablja računalnike in tablice 6 od desetih otrok, mobilni telefon uporablja skoraj pet od desetih otrok, internet trije, svojo televizijo v sobi imata več kot dva, povprečno nekaj več kot eden od desetih pa ima tudi lastno igralno konzolo. (Livingstone in drugi v Chaudron, 2015, UK, 5–6). (Več o oblikah starševskega posredovanja, zabeleženih v raziskavi JRC v podpoglavju 3.3.)

Psihologi (Ule 1993, 159–161, Heinz v Ule 1993, 162 in drugi), sociologi ter druge interdisciplinarne stroke priznavajo vstop v šolo kot pomemben mejnik v razvoju otroka. V t. i. razvojni identitetni krizi si otrok na novo zgradi lastno podobo o sebi in svetu. »Prehod od ene k drugi stopnji /življenjske dobe/ je v mnogih tradicionalnih družbah povezan s kompleksnimi spremembami v socialni identiteti posameznikov, s čimer pridobijo drugačen odnos do vrednot, socialnih pravic in dolžnosti. [...] Posamezniki se skozi te obrede na nov način povežejo z vrstniki« (Ule 1993, 164–165).

Digitalne tehnologije so vse bolj prisotne in tudi vedno bolj pomembne v konstrukciji osebne identitete, podobno kot stil oblačenja, najljubša zvrst glasbe in podobno (Furlong in Davies 2014, 59). Pred leti smo tovrstne vplive povezovali z najstništvom, danes pa se ta starostna meja bolj in bolj niža. Tukaj vidim dvofazno povezavo, saj na eni strani uporaba digitalnih tehnologij vpliva na konstrukcijo osebne identitete, po drugi strani pa, predvsem pri najmlajših uporabnikih, menim, da gre za medvrstniško spodbujanje pri uporabi digitalnih tehnologij ter da lahko s trenutkom, ko pri svojem otroku opazimo pomembnost uporabe digitalnih tehnologij, »ker mu je tako svetoval prijatelj«, sklepamo o novem oblikovanju identitete. Obdobje pogosto sovпада s prehodom v novo stopnjo življenjske dobe: vstopom v šolo (Ule 1993, 159).

Ker se starostna meja pričetka uporabe digitalnih tehnologij niža, je nujno, da se v raziskave vključi tudi mlajše otroke, kar so že leta 2009 opozarjali Donoso in drugi (Donoso in drugi 2009, 22).

3 VZGOJNI SLOGI IN OBLIKE STARŠEVskega POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ

Starševsko posredovanje (angl. Parental mediation) je splošno znano kot »starševsko upravljanje odnosa med otrokom in medijem« (Livingstone in Helsper 2008, 581). Starševsko posredovanje pri uporabi digitalnih tehnologij odraža dinamiko vzgojnega sloga: starš lahko uporablja bolj ali manj demokratični slog vzgoje, ki je podlaga za nivo dogovarjanja o pravilih v različnih situacijah (Pasquier in drugi 2012, 219).

Večina raziskovalcev (Austin 1993, Eastin in drugi 2006, Mendoza 2009, Nathanson 2001, Livingstone in drugi 2008, Valcke in drugi 2010, Chen in Chng 2016 ...) uporablja delitev starševskega posredovanja na aktivno in restriktivno obliko. Aktivno starševsko posredovanje pomeni, da starš vodi in svetuje otroku pri uporabi digitalnih tehnologij (Chen in Chng 2016, 206). Restriktivna oblika pa pomeni reguliranje otrokovih aktivnosti v zvezi z uporabo digitalnih tehnologij z uveljavljanjem pravil o omejitvi dostopa in/ali vsebin, do katerih lahko otrok dostopa (prav tam, 207). Rezultati raziskave Chen in Chng pokažejo, da se z odraščanjem otrok niža nivo starševskega posredovanja in zvišuje nivo avtonomije (prav tam, 210). Starši prično zaupati otroku na podlagi preteklih izkušenj vzgoje s pomočjo starševskega posredovanja, saj skozi izkušnje otrok pridobi znanja ter se navzame s pomočjo starševskega posredovanja privzgojenih načinov obnašanja pri uporabi digitalnih tehnologij.

»Generacija X« (1965–1980) v svojem otroštvu še ni imela digitalnih tehnologij in tako starši, rojeni v tem času, nimajo iz otroštva privzgojenih norm obnašanja pri uporabi digitalnih tehnologij. S prihodom televizije v domove so se pričele diskusije, koliko in kakšna vsebina je primerna. Predvsem časovni obseg uporabe televizije, saj je bilo na začetku malo programske ponudbe. Menim, da je bila v Sloveniji najbolj uporabljena oblika starševskega posredovanja pri uporabi televizije časovna omejitev: dovoljenje za gledanje večerne risanke pred spanjem ter nedeljski otroški program »Živ-žav«. Nato pa se je zgodila tehnološka

revolucija in v času, ko so bile naslednje generacije otroci in mladostniki, je digitalna tehnologija postajala vse bolj del našega vsakdana. Starši otrok, ki so trenutno v prvi triadi OŠ, tako večinoma že imamo v spominu privzgojene vzorce obnašanja do digitalnih tehnologij.

V 80-ih letih so se pričele množično izvajati raziskave o uporabi in vplivu televizije (Corner 1999, 3, Warren 2003, 394). Ugotovili so, da otroci potrebujejo posredovanje pri gledanju televizije ter da se je splošni stil vzgoje prenesel tudi na dovoljenje oziroma odnos do gledanja televizije. Nadalje raziskave ugotavljajo, da se je stil vzgoje prenesel tudi na vzgajanje odnosa do uporabe digitalnih tehnologij (Eastin in drugi 2006, 498, Livingstone in Helsper 2008, 587, Valcke 2010, 461, Özgür 2016, 411–412 ...), kljub temu, da sta staromodna televizija in sodobna digitalna tehnologija komajda v čem enaka in so tako tudi raziskave zasnovane različno. Večina aktualnih raziskav pa se nanaša na internet, saj je preko interneta možen tako ogled TV vsebin, kot brskanje po svetovnem spletu in komuniciranje (ustno ali pisno).

Danes je vse splošno razširjeno mnenje, da otroci potrebujejo neka pravila in nadzor oziroma nasvete pri uporabi digitalnih tehnologij ali pa se morajo starši zavestno odločiti, da otroku vse dovoljujejo.

Po raziskavi AVG (AVG 2013) 64 % staršev dovoljuje uporabo interneta otrokom, mlajšim od 7 let, ne da bili prisotni v sobi. 95 % staršev je izjavilo, da so že ali pa se še nameravajo pogovoriti z otrokom o varnosti na internetu. 26 % staršev uporablja restriktivni profil na tehnologijah, dostopnih otroku.

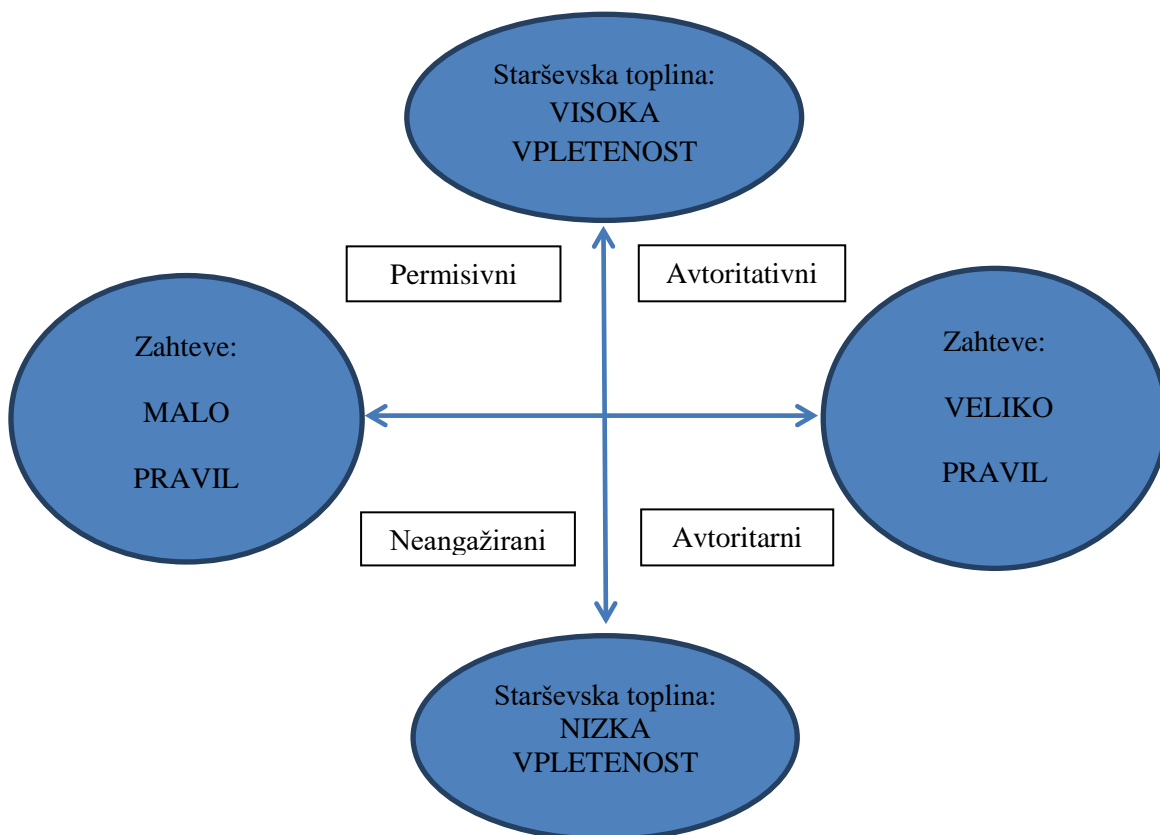
»Starševski nadzor, njihova izobrazba in starševska uporaba interneta značilno vplivajo na otrokovo uporabo interneta« (Valcke in drugi 2010, 461). V njihovi raziskavi spol starša, tip starša in število otrok v družini na otrokovo uporabo interneta ni imelo vpliva (prav tam).

3.1 VZGOJNI SLOGI

Pri starševskem posredovanju raziskovalci razlikujejo med nivojem zahtevnosti starša ter starševsko toplino. Oblike posredovanja po raziskavah (Eastin in drugi 2006, Valcke in drugi 2010, Livingstone in Helsper 2008 in drugi) sovpadajo z vzgojnimi slogi.

Raziskovalci delijo vzgojne sloge v različne skupine. Največkrat je uporabljen model Baumrind-ove iz leta 1966, ki glede na starševsko toplino (odzivnost oziroma vpletenost staršev) ter glede na zahteve staršev deli vzgojne sloge v tri skupine: permissivni, avtoritarni in avtoritativni starši. Kasneje so dodali še četrto skupino: neangažirani starši, »ki je nastala iz skupine permissivnih staršev« (Eastin in drugi 2006, 487). Štiri skupine so tako permissivni, avtoritativni, avtoritarni in neangažirani stil vzgoje (Baumrind 1991, 62). Nazorno jih prikažejo Valcke in drugi (glej graf 1) in jih poimenujejo internetni vzgojni slogi (Valcke in drugi 2010, 456, Livingstone 2015, 5).

Graf 3.1: 4 (internetni) vzgojni slogi

Vir: Maccoby in Martin 1983 v Valcke in drugi (2010, 456).

Baumrind-ova (Baumrind 1991, 62) zgornje vzgojne sloge opiše z razlikovanjem nivoja zahtev ter starševsko toplino. *Permisivni* starši so neukazovalni. So bolj odzivni kot zahtevni. So prizanesljivi in se izogibajo sporom. So netradicionalni in največkrat sledijo otrokovim željam, pravila uveljavljajo proti svoji volji. *Neangažirani* starši prav tako niso zahtevni, za razliko od permisivnih staršev pa ne izražajo starševske topline. Ne strukturirajo, ne nadzorujejo in niti niso v oporo otroku, večkrat tudi zanemarjajo odgovornosti do otroka. Avtoritarni starši so zelo zahtevni in močno ukazovalni ter neodzivni na otrokove želje. Pričakujejo poslušnost in izpolnitev ukazov brez dodatnih pojasnil. Imajo velik nadzor na aktivnosti njihovih otrok. *Avtoritativni* starši pa so zahtevni in odgovorni ter postavljajo jasne meje glede obnašanja njihovih otrok, dopuščajo pa sodelovanje pri oblikovanju pravil. Svoje otroke želijo vzgojiti v družbeno odgovorne, samoregulativne in sodelovalne ljudi.

Starši, ki so v svoji mladosti doživeli izrazito avtoritarno vzgojo in so živeli v strahu pred kaznovanjem, pogosto želijo svojim otrokom omogočiti lepše življenje in zavzamejo permisivno vzgojo. Starši, ki so neangažirani, imajo malo interakcije z otroki. Otroku niso v oporo. Prav nasprotno pa so avtoritativni starši sicer zahtevni, ampak razumsko prilagodljivi in otroku nudijo oporo in možnosti pridobivanja izkušenj. Taki otroci so označeni kot najbolj pro-socialni (Mensah 2013, 128) in najbolj sprejeti v družbi. Iz zgornje raziskave lahko sklepamo, da je v današnjem obdobju družbeno najbolj cenjena avtoritativna vzgoja.

3.2 VZGOJNI SLOGI IN UPORABA DIGITALNIH TEHNOLOGIJ

Vsakdanjik današnjih otrok je, kot rečeno, v večini primerov povezan z uporabo vsaj kakšne od digitalnih tehnologij. Raziskovalci so skozi leta raziskovali vplive vzgojnih slogov na otrokovo spremljanje televizije, interneta, igralnih konzol in podobno, vsaj nekateri, ne pa vsi, so raziskovali tudi posledice (npr. Eastin in drugi 2006, Chen in Chng 2016, 211).

Vzgojne sloge delimo glede na nivo starševske topline in glede na nivo zahtevnosti. V povezavi z uporabo interneta starševska toplina pomeni »napredno komunikacijo z otrokom med njegovo uporabo in nudenje podpore otroku« (Özgür 2016, 412). Starševska kontrola pa vključuje vodenje otrokovih aktivnosti in regulatorno postavljanje pravil, ki zadržujejo otroka pred neprimernimi aktivnostmi na internetu (prav tam).

Da na starševsko posredovanje pri uporabi digitalnih tehnologij poleg dohodka, izobrazbe staršev in drugih dejavnikov (Livingstone in drugi 2015, 5) vplivajo tudi splošne norme in vzgojni slog, ugotavljajo tudi Livingstone in drugi (Livingstone in drugi 2015, 10). Uporablja delitev staršev na 4 skupine, po modelu Baumrind-ove: neangažirani, permisivni, avtoritarni in avtoritativni starši (prav tam). Opisuje tipične primere iz raziskave:

- permisivni starši (visoka starševska toplina, malo zahtev): zanašajo se na otrokovo presojo glede uporabe interneta. Pokažejo, kaj je zanimivo in povedo, kakšno je primerno obnašanje na internetu, ampak ne zahtevajo nobenih upoštevanj omejitev (prav tam, 18);
- neangažirani starši (nizka starševska toplina, malo zahtev): mamica prizna, da je zasvojena s televizijo in pušča otrokom, da v prostem času počno, kar želijo (prav tam, 16);
- avtoritarni starši: (nizka starševska toplina, veliko zahtev): starši postavljajo omejitve oziroma zahtevajo sprejetje njihovega pogleda na uporabo digitalnih tehnologij (prav tam, 22);
- avtoritativni starši (visoka starševska toplina, veliko zahtev): starši dovoljujejo uporabo digitalnih tehnologij, vendar zahtevajo, da so otroci z njimi, ne odhajajo iz prostora, kjer so tudi starši (prav tam 18).

Tudi iz raziskave Valcke in drugi je očitna povezava stila vzgoje s starševskim posredovanjem pri uporabi digitalnih tehnologij. Neangažirani, liberalni starši so manj vpleteni v otrokovo vzgojo. Otroku niso niti v podporo niti ne postavljajo omejitev glede otrokove uporabe interneta (Valcke in drugi 2010, 456). Permisivni vzgojni stil uporabljajo starši, ki se čutijo zelo vpete v otrokovo življenje, ne postavljajo pa mu veliko pravil. Pogosto je označen kot demokratičen oz. liberalen način vodenja. Lahko bi mu rekli tudi vse-dopuščajoč vzgojni stil, saj sledijo otrokovim idejam in željam ter mu dajo, kar želi. Njihov vzgojni slog je prežet s toplino, težko pa ohranjajo nadzor (prav tam), tudi glede uporabe digitalnih tehnologij. Avtoritarni starši niso odprti za pogovor o digitalnih tehnologijah, vztrajajo na sprejemanju njihove percepcije glede uporabe interneta (prav tam). Avtoritativni starši so tisti starši, ki postavljajo jasna pravila. »Ti starši eksplicitno ne omejujejo obnašanja ... raje postavljajo praktična pravila, npr. v povezavi s časom na internetu« (prav tam).

Valcke in drugi ugotavljajo, da dominira avtoritativni stil vzgoje, sledijo avtoritarni, permisivni in liberalni stil, ki je najmanjkrat opazen (Valcke in drugi 2010, 457). Trdijo, da ti njihovi izsledki potrjujejo izsledke drugih avtorjev (npr. Aunola in drugi 2000, 219) ter med drugimi navajajo (prav tam), da so mamice pogosteje avtoritativne, očetje pa avtoritarni. Ugotavljajo tudi, da starši definirajo več pravil za deklice in da z njimi več komunicirajo. (Valcke in drugi 2010, 457). Internet največ uporabljajo otroci permisivnih staršev, otroci avtoritativnih pa najmanj (prav tam, 461). Özgür v raziskavi osnovnošolcev in srednješolcev opaza, da deklice pogosteje trdijo, da njihovi starši uporabljajo avtoritativen internetni vzgojni slog, dečki pa, da je starševski vzgojni slog neangažiran (Özgür 2016, 421). Mensah je v raziskavi vpliva stila vzgoje na socialni razvoj osnovnošolcev ugotovila, da je način, na katerega je otrok vzgojen, zelo pomemben pri odraščanju otroka (Mensah 2013, 123). Uporablja Baumrindino tristopenjsko razdelitev. Avtoritativnih staršev je bilo 68,7 %, avtoritarnih 16,7 % in permisivnih 14,6 %. Raziskava je pokazala pozitivno korelacijo med avtoritativnim stilom starševske vzgoje in dobrim socialnim obnašanjem. Otroci avtoritativnih staršev so bili s pro-socialnim vedenjem, kot so sodelovanje, zmernost, empatija in podobno, v odnosu do vrstnikov in šolskega osebja s strani učiteljev označeni kot socialno kompetentni (prav tam, 127–128). »Ta stil starševske vzgoje je bil učinkovit v oblikovanju življenj otrok, zato so sprejemljivega vedenja v šoli« (prav tam, 128). Otroci avtoritarnih staršev pa so bili s strani učiteljev označeni kot socialno nekompetentni, in tako se avtoritarni stil ni izkazal kot učinkovit v oblikovanju otrokovega obnašanja in nadzora. »Otroci avtoritativnih staršev se lahko izognejo negativnemu vplivu vrstnikov in tvegajočega obnašanja, saj vedo, da lahko zaupajo staršem o njihovih težavah in načrtih z njimi« (prav tam, 128). Mensah tako neizpodbitno zaključuje: »Otroci avtoritativnih staršev se obnašajo bolje kot otroci avtoritarnih staršev in pika« (prav tam, 128).

Starše se razdeli v skupine po večinskem stilu, saj vsakdo včasih uporabi tudi drugačen stil. Kljub temu Valcke in drugi predlagajo izboljšavo, da bi v raziskave dodali še peti – mešani starševski stil (Valcke in drugi 2010, 462). Sama povzemam štiristopenjsko razdelitev, kot jo med drugimi uporabljajo tudi Özgür (Özgür 2016, 412) ter raziskava EU Kids Online: ne raziskujem podrobno vsebinskega ozadja splošne starševske vzgoje. Kadar povprašamo starše, pa si nihče ne želi dati družbeno nezaželenega odgovora, da je permisiven, avtoritaren ali celo neangažiran starš in bojim se, da se bo podobna situacija ponovila pri poglobljenih intervjujih.

3.3 OBLIKE STARŠEVSKEGA POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ

Raziskovalci (Austin 1993, Eastin in drugi 2006, Mendoza 2009, Nathanson 2001, Livingstone in drugi 2008, Valcke in drugi 2010, Chen in Chng 2016 ...) ugotavljajo, da stil vzgoje (vpletenost in pravila) vpliva na vrsto starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij. Starševsko posredovanje delijo na aktivno/instruktivno in restriktivno obliko posredovanja, vse pogosteje dodajajo tudi skupno uporabo kot posebno obliko posredovanja.

»Restriktivno posredovanje zajema pravila, ki jih starši določijo z namenom omejiti in nadzirati otrokovo uporabo« (Zaman in drugi 2016, 3). Omejitev časa in prepoved določenih vsebin je lahko zagotovljena s programsko opremo oziroma ustna prepoved vsebin ter kontaktov z določenimi ali neznanimi osebami. »Aktivna mediacija je lahko instruktiven ali evalutiven pogovor z željo pojasniti, diskutirati in/ali deliti kritične komentarje« (prav tam). To pomeni, da je starš aktivno vključen v otrokovo uporabo digitalnih tehnologij, je prisoten ali v bližini, se o uporabi in vsebini uporabe z otrokom pogovarja, sklepa dogovore ter mu svetuje.

Fundacija družine Kaiser je v ameriški raziskavi pri najmlajših raziskovanih, starih 8–10, ugotovila, da jih ima 64 % pravila, kaj smejo početi na računalniku in 66 %, katere vsebine smejo gledati na televiziji (Rideout in drugi 2010, 36).

Austin je v raziskavi učinkov aktivne starševske mediacije na televizijsko vsebino ugotovila, da je med testiranimi spremenljivkami »družinske komunikacijske norme, splošne orientacije, ekonomske orientacije in komunikacijske toplote« pri raziskovanju skepticizma na medijske novice le mediacija signifikanten faktor (Austin 1993, 147). Hkrati pa tudi ugotavlja, da več komunikacije v zvezi z mediji (posredovanje) povzroči stresno mišljenje in si prilasti komunikacijsko toploto (prav tam, 149).

Beyes-ova je v Belgiji raziskovala vlogo starševskega posredovanja pri otrokovi uporabi tabličnega računalnika z vidika konflikta med starši in otroki, starimi 2–10 let (Beyes 2016, 6). Ugotovila je, da starševsko posredovanje pri uporabi tabličnega računalnika pojasni 9 % pojasnjene variance pri konfliktu otrok–starš. Restriktivnejše posredovanje je povezano z več konflikti in skupna uporaba z manj konflikti v odnosu med otrokom in staršem. Aktivna oblika posredovanja ni bila statistično značilno povezana z omenjenim

konfliktom. Starši uporabljajo kombinacijo oblik posredovanja, najpogosteje pa uporabljajo restriktivno posredovanje (Beyens in Beullens 2016, 9).

Mendoza pravi, da naj starši »ne le obvarujejo otroka pred medijskimi učinki, temveč opolnomočijo otroke, da bodo kritični do uporabe medija (Mendoza 2009, 37). Ugotovila je, da »starševsko posredovanje pri otrokovi medijski uporabi okrepi otrokova znanja in kritično razmišljanje o sporočilih, ki jih otroci sprejemajo« (Mendoza 2009, 30). Najučinkovitejše je aktivno posredovanje, pogovor o vsebini in oglaševanju. Največ vpliva pa ima starševski odnos do medija in starševsko prepričanje o pozitivnih ali negativnih vplivih medija. V raziskavi navaja podatke v zvezi s televizijo in dodaja, da so stili posredovanja na enak način lahko uporabljani tudi na drugih oblikah medijev.

Stil posredovanja, ki ga Mendoza definira kot aktivno posredovanje, Eastin in drugi v raziskovanju »povezave med stilom vzgoje in tehniko posredovanja v kontekstu on-line uporabe« (Eastin in drugi 2010, 488) označijo kot posredovanje dejstev oziroma medijsko opismenjevanje. Poudarjajo dejstvo, da starši z razlago vsebine na tehnični način otroku pomagajo ločevati realnost in fikcijo, prav tako razumeti oglaševanje (prav tam, 489). Poleg tehnike posredovanja dejstev Eastin in drugi ločijo še evalvacijsko ter restriktivno posredovanje. Restriktivno posredovanje pomeni določitev, kdaj, katere vsebine in koliko časa se jih lahko gleda. Eden od načinov izvajanja restriktivnega posredovanja je tudi uporaba programske opreme, ki omogoča staršem blokirati določene vsebine na internetnih straneh in slediti zgodovini iskanja (prav tam, 491). Nekatere spletne strani, kot je portal YouTube, že same ponujajo možnost »starševske« izbire. Restriktivno posredovanje torej pomeni implementacijo nekih pravil ali vnaprej omejeno prepovedano vsebino, medtem ko evalvacijsko posredovanje pomeni »pogovarjanje in interpretiranje vsebine« (prav tam, 492), z ali brez sočasnega spremljanja vsebine. Raziskava med materami (ker se po raziskavah večinoma več pogovarjajo z otroki kot očetje ter nosijo večinsko težo pri vzgajanju) ponuja ugotovitve, da »avtoritativni starši uporabljajo evalvacijsko in restriktivno posredovanje bolj kot avtoritarni in neangažirani starši« (prav tam, 497), med drugimi tudi posredovanje s tehničnimi rešitvami. Poleg stila vzgoje je na čas, preživeti na internetu, vplivalo tudi namestitev računalnika. Dejstvo, da je računalnik v otroški sobi, je čas uporabe skoraj podvojilo (prav tam, 497). Otroci bi si verjetno vsi želeli imeti računalnik v svoji sobi, zato lahko ne-dovoljenje le-tega štejemo tudi kot eno od tehnik restriktivnega posredovanja.

Aktivno posredovanje je oteženo, še manj verjetna je hkratna skupna uporaba računalnika, ki je nameščen v otroški sobi.

Zaman in drugi pod tehnike restriktivnega posredovanja vključujejo omejitve časa (trajanje ali omejitve, glede na vreme), omejitve dostopa (otrok nima dovoljenja uporabe), vsebinske prepovedi (prepoved neprimernih tem, kot so nasilje, grozljivost, seksualnost), lokacijsko prepoved (npr. prepoved uporabe izven skupnega prostora) ter prepoved nakupov (dovoljenje le za brezplačne aplikacije) (po Zaman in drugi 2016, 8–9).

Hkratna skupna uporaba je tretja možna tehnika, ki jo uporabljajo nekateri raziskovalci (npr. Nathanson 2001), česar pa ne smemo enačiti z aktivnim posredovanjem. Nathansonova poudarja, da naj bodo starši previdni pri gledanju nasilnih vsebin skupaj z otroki. Aktivna mediacija, brez negativnih sporočil, pušča otroku neželeni učinek odobravanja nasilnih vsebin (Nathanson 2001, 217), medtem ko si restriktivno posredovanje otroci interpretirajo kot znak, da njihovi starši ne marajo nasilne televizije (prav tam, 216).

Livingstone in Helsper sta v svoji raziskavi prišli do rezultatov, da se dve tretjini staršev pogovarja z otrokom o uporabi interneta. Skoraj polovica jih nadzoruje ekran in ena tretjina jih je med uporabo interneta nekje v bližini. 33 % staršev uporablja restriktivno programsko opremo za filtriranje vsebine (Livingstone in Helsper 2008, 589).

Starševsko posredovanje pri otrokovi uporabi interneta vključuje regulacijo uporabe interneta s strani staršev v želji maksimizirati koristi in, še posebno, minimizirati potencialno negativen vpliv interneta na njihove otroke (Livingstone in Helsper 2008, 581). Obstaja močna pozitivna korelacija med internetnimi priložnostmi in tveganji (Livingstone in Helsper, 2010, 15) – kdor ima več priložnosti za raziskovanje, ima večjo možnost, da naleti na tvegane vsebine ali kontakte. Povezavo ugotavljajo tudi Mascheroni in drugi in poudarjajo, da le restriktivno posredovanje znižuje tveganja (znižuje jih približno za tretjino) (Mascheroni in drugi, 2013, 215). Močna povezava med priložnostmi in tveganji pušča starše v dvomu, kako posredovati: povečanje priložnosti povečuje tveganje. V želji zmanjšati tveganje starši uporabljajo restriktivne oblike starševskega posredovanja, kar pa otrokom hkrati zmanjšuje tudi potencialne priložnosti oziroma koristi, ki bi jih lahko bil deležen ob raziskovanju interneta. Z aktivno obliko posredovanja otrok pridobi priložnosti in znanja, ki jih lahko tudi na lastno željo uporabi za tvegana dejanja (na primer z znanjem, kako preko interneta komunicirati s sorodniki, lahko otrok pride v stik tudi z neznancem) (prav tam, 17).

Raziskovalci združujejo starševske aktivnosti v različne vsebinske skupine, glede na načine dovoljevanja oz. omejevanja uporabe ter glede na pravila o uporabi digitalnih tehnologij.

Rezultati študije EU Kids Online kažejo na značilno prehajanje v starševskih oblikah posredovanja, kar pa je težko interpretirati v smislu učinkovitosti, saj se v eni državi pokaže za najbolj učinkovito aktivna strategija (pogovarjanje z otroki), v drugih pa restriktivna (uporaba programskih filtrov) (Lobe in drugi 2009, 181). V študiji EU Kids Online razlikujejo med naslednjimi petimi oblikami starševskega posredovanja (Garmendia in drugi 2012, 231, Pasquier in drugi 2012, 220–221, Lobe in Muha 2011, 36):

- aktivno posredovanje pri otrokovi uporabi interneta: starš je prisoten ali v bližini – pogovor o določeni aktivnosti ali souporaba interneta, kar običajno vključuje tudi pogovor (učenje za uporabo in ob souporabi);

- aktivno posredovanje otrokove varnosti na internetu: pred, med, ali po uporabi interneta se starši pogovorijo in jih učijo o varnosti na internetu (pogovor in učenje o varnosti na internetu);

- restriktivno posredovanje: reguliranje časa in vsebine, ki je otroku dovoljena (časovno omejen dostop, jasna navodila, katera internetna mesta sme obiskati in česa ne sme);

- nadzor: starši preverjajo računalnik, elektronsko pošto ali profil na družabnem omrežju (preverjanje zgodovine iskanja v brskalniku – za kar pa raziskave ugotavljajo, da otroci to izvedo ali ugotovijo in se naučijo izogniti puščanju sledi);

- tehnično posredovanje pri uporabi interneta: starš uporabi programsko opremo za filtriranje, prepoved ali nadzor otrokove uporabe interneta (na primer portal YouTube vsebuje programski vmesnik »starševski način«).

V sekundarni analizi podatkov, zbranih v okviru raziskave EU Kids Online, so Lobe in drugi (2009, 174) ugotovili, da so neprimernim vsebinam najbolj izpostavljeni otroci, ki so željni uporabe interneta, ne znajo pa najti vsebine, primerne njihovim kompetencam in interesom in je starševsko posredovanje zelo skopo. Iz tega sklepam, da močno (a ne popolno) omejevanje dostopa do interneta brez spodbujanja v smislu učenja in pogovora o (iskalnih) težavah, torej t. i. restriktivno posredovanje, ni najbolj učinkovita rešitev, saj je

otrok v primerih, ko uporablja internet, veliko bolj ogrožen v primerjavi z otroki, katerih starši uporabljajo tehniko aktivnega oziroma instruktivnega posredovanja.

Kirwil in drugi uporabljajo tri dimenzije posredovanja: socialni pristop (spremljanje, opazovanje, souporaba), tehnične rešitve ter postavljanje pravil in omejitev (Kirwil in drugi 2009, 200). Interpretirajo rezultate znotraj raziskave EU Kids Online in ugotavljajo, da starši socialni pristop pogosteje uporabljajo pri mlajših otrocih, nekoliko pogosteje pri dečkih kot pri deklicah (Kirwil 2009, 203).

Več avtorjev prikazuje izsledke raziskave EU Kids Online skozi različne vsebinske interpretacije. Za najpogosteje uporabljeno obliko starševskega posredovanja se je izkazala strategija aktivnega starševskega posredovanja pri uporabi interneta, torej, da se starš nahaja v bližini med uporabo interneta in razpravlja o otrokovih aktivnostih na internetu. Tako obliko posredovanja prepozna 92 % otrok, starih 9–10 let, z odraščanjem pa odstotek pada. V celotnem vzorcu 9–16 letnikov je strategija aktivnega starševskega posredovanja pri uporabi interneta v praksi prepoznana pri 87 % otrok (Pasquier in drugi 2012, 224). Da je oblika dejansko zelo pogosto uporabljena, je razvidno iz izjav staršev. Ti trdijo, da aktivno posredujejo pri otrokovi uporabi interneta v 90 %, v starostni skupini 9–10 let pa v 93 % (Garmendia in drugi 2011, 7). Odstotki dejanske uporabe približno sovpadajo z odstotki primerov, ki jih otroci prepoznajo kot aktivno posredovanje pri uporabi interneta. Pri analizi slovenskega vzorca so ugotovili znatno nižje stopnje vseh vrst posredovanj. Slovenija je med državami z najnižjo stopnjo strategije aktivnega starševskega posredovanja pri uporabi interneta (Garmendia in drugi 2011, 8). Razumljivo je, da je strategija največkrat uporabljena v prvi raziskovani starostni skupini (9–10 let, otroci: 93 %, starši: 93 %, Lobe in Muha 2011, 37). Raziskava ugotavlja komaj opazne razlike glede na spol otroka (prav tam). Strategija aktivnega starševskega posredovanja je večkrat uporabljena s strani staršev višjega socialnoekonomskega statusa (prav tam, 39). Enako kot pri strategiji aktivnega posredovanja pri uporabi interneta je Slovenija tudi pri drugih oblikah starševskega posredovanja skoraj na dnu evropske lestvice. Vsaj ena oblika aktivnega posredovanja pri varnosti na internetu je bila v slovenskem vzorcu zabeležena v 79 %, vsaj ena od oblik restriktivnega posredovanja v 77 %, vsaj en način nadzora v 27 % in uporaba tehničnega posredovanja v 11 % (Pasquier in drugi 2012, 225).

Raziskava JRC pri starših otrok, starih 0–8 let, ugotavlja, da je največkrat uporabljena oblika posredovanja restriktivna oblika (Chaudron 2015, 19). Starši se čutijo samozavestni glede posredovanja in nadzora otrokovega dostopa do digitalnih tehnologij. Največkrat postavljajo pravila z omejitvami časa ali vsebine (le določene vsebine ali le brez povezave z internetom) (prav tam). Pravila in omejitve so starši največkrat postavili šele potem, ko so zasledili »pretirano uporabo digitalnih tehnologij ali opazili spremembe v otrokovem obnašanju ali v družinski dinamiki« (prav tam, 17). Aktivno posredovanje je uporabljeno največkrat, kadar starši želijo otroka naučiti nekaj novega, ko otrok že usvoji znanje, mu dovolijo samostojno uporabo (prav tam, 17). Intervjuvanci poročajo, da imajo otroci, ki so pri uporabi digitalnih tehnologij bolj svobodni, več izkušenj, saj restriktivna regulacija povečuje varnost, hkrati pa omejuje priložnosti in znanja. Strogo reguliranje časa še ne obvaruje otroka pred tveganji, zato raziskovalci priporočajo primerno razmerje med starševskim posredovanjem in otrokovimi lastnimi izkušnjami (prav tam, 28). Livingstone in drugi iz JRC ekipe v Veliki Britaniji ugotavljajo, da so očetje tisti, ki večkrat zagotavljajo tehnične rešitve (starševski pogled, programska oprema), matere pa otroke pri uporabi digitalnih tehnologij večkrat aktivno osebno spremljajo in nadzirajo (Livingstone in drugi v Chaudron 2015, 480).

4 OBLIKE STARŠEVskega POSREDOVANJA PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ MED OTROKI PRVE TRIADE

Definicijo starševsko posredovanje povzemam po Livingstone in Helsper, ki trdita, da je starševsko posredovanje »starševsko upravljanje odnosa med otrokom in medijem« (Livingstone in Helsper 2008, 581).

Otroci, katerih uporabo digitalnih tehnologij in starševsko posredovanje pri le-teh opisujem v svoji diplomski nalogi, so pred kratkim vstopili v osnovno šolo. Zajemam otroke prve triade. Stari so 7–9 let. Obdobje, ko otrok iz varnega starševskega »gnězda« pogleduje navzven. Vse bolj so mu pomembni vrstniki, njihovo obnašanje, popularna kultura. Svojo samopotrđitev začnejo otroci iskati tudi z uporabo digitalnih tehnologij in z njihovo pomočjo oblikujejo svojo zunanost in samopodobo. S spremembo šolskega sistema se tudi že začenjajo učiti angleški jezik, kar predvidevam, da bo skupaj z vse zgodnejšim pričetkom

uporabe digitalnih tehnologij, pomembno vplivalo na samozaupanje v uporabo digitalnih tehnologij v prihodnjih letih.

Otroci že marsikje v vrtcih uporabljajo digitalne tehnologije (kot digitalno predopismenjevanje), ki so regulirane s strani vzgojiteljev in skrbnikov programske opreme. Sama sem v računalniško učilnico spremljala skoraj 100 petletnikov. Odzivi staršev so različni: od dvoma, zakaj je potrebno tako zgodnje digitalno predopismenjevanje, do mnenja, da je zgodnje opismenjevanje koristno, saj so digitalne tehnologije del otrokovega vsakdanjika. Coleman povzema, da »je jasno, da ni ene »pravilne« teorije, kako umestiti digitalne tehnologije v življenje mladih« (Coleman 2014, 6). V vrtčevskih primerih sem videla, da so tudi otroci iz mojega vaškega okoliša večinoma tudi doma že uporabljali računalnik. Po trditvah otrok, skoraj vedno ob prisotnosti staršev, kar je tudi logično, saj je potrebno poleg nekaj klikov tudi prebrati vsaj kakšen stavek, preden lahko (prvič) uporabljaš tudi najosnovnejše igrice, poleg tega pa se iz njihovih trditev razvidi, da staršem ni vseeno, koliko časa in v kakšen namen otroci uporabljajo računalnik. Z vstopom v šolo se otroci naučijo branja in pisanja. Zanima me, kako starši posredujejo pri uporabi digitalnih tehnologij, ko se otroci opismenijo, saj evropska raziskava EU Kids Online ugotavlja pričetek uporabe interneta med slovenskimi otroki pri starosti 8 let.

V podpoglavju 4.2 bom odgovorila na moji dve zastavljeni raziskovalni vprašanji:

RV1: Kakšna je uporaba digitalnih tehnologij med otroki prve triade?

RV2: Kakšne so oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade?

Na prvo vprašanje odgovarjam posebej po vsebinah: kdaj so otroci pričeli z uporabo, in kako pogosto uporabljajo digitalne tehnologije, vsebinsko uporabo digitalnih tehnologij ter znanja in spretnosti, ki so si jih pri tem otroci že pridobili. Obravnavam tudi odnos staršev do digitalnih tehnologij, saj povezuje obe raziskovalni vprašanji. V podpoglavju 4.2.5 pa obravnavam svoje glavno raziskovalno vprašanje: »Kakšne so oblike starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade?« Poleg uvodne povezave med vzgojnim slogom v fizičnem in digitalnem okolju, obravnavam oblike starševskega posredovanja po petih kategorijah, kakršen princip upoštevajo tudi v raziskavi EU Kids Online. Na nekaj mestih se zaradi preglednosti sklicujem tudi na druga podpoglavja, saj so vsebine med seboj zelo močno prepletene.

Za namen raziskave sem opravila 5 poglobljenih intervjujev.

4.1 METODOLOGIJA

Na moje glavno raziskovalno vprašanje o oblikah starševskega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki prve triade se najlažje odgovori s kvalitativnim pristopom, natančneje s poglobljenimi intervjuji staršev otrok prve triade.

Dokaz, da je poglobljeni intervju edina prava izbira, so trditve mamic, ki so uvodoma menile, da je najprimernejša količina časa približno pol ure uporabe digitalnih tehnologij dnevno, po uvodu poglobljenega intervjuja pa so kmalu ugotovile, da njihovi otroci uporabljajo digitalne tehnologije dlje časa. Prepričana sem, da bi v primeru pisnega intervjuja ali celo ankete (dobromisleče) obkrožile 30 minut. Težko je definirati, da na primer otrok vsak dan z digitalnimi tehnologijami preživi pol ure ali manj, preden ne razmisliš, kako dolgo traja ena izposojena celovečerna risanka. Odgovori vsekakor zahtevajo obrazložitev, upoštevajoč vreme, družinsko situacijo, druge obveznosti, aktualna zanimanja in podobno.

4.1.1 Kvalitativna metoda: poglobljeni intervjuji

Kvalitativne metode »ne slonijo na zbiranju množice kvantitativnih podatkov, temveč na raziskovanju prikrite vsebine in forme posameznih segmentov vsakdanjega ravnanja ljudi ali konkretnih življenjskih dogajanj« (Ule 1993, 14). Izhajajo iz raziskovanja posameznikov v določeni situaciji, zato so temeljne kategorije raziskovanja pomen, smisel, znanje ali konstrukcija sveta (prav tam, 15).

Izbranim staršem sem v povabilu k sodelovanju okvirno predstavila temo intervjuja, s poudarkom na digitalnih tehnologijah in njihovih otrocih ter starševskim posredovanjem pri uporabi digitalnih tehnologij. Dogovorili smo se, da se bomo pogovarjali ob pripravljenih vprašanjih, ter da bo pogovor sneman in izseki anonimno prikazani v diplomskem delu. Zagotovitev anonimnosti je bila očitno velika uteha. Staršem sem vnaprej pojasnila, da ne iščem družbeno pričakovanih in zaželenih odgovorov, temveč raznolikost, čim širši in tem globlji vpogled v konkretne primere, saj edino tako lahko dobimo občutek o trenutni situaciji pri uporabi digitalnih tehnologij med otroki ter vpogled na oblike starševskega posredovanja.

S poglobljenimi intervjuji želim razumeti odnos staršev do digitalne tehnologije in spoznati dejanske oblike njihovega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij. Ob prvih terenskih pogovorih sem dobila občutek, da bi na pisna zaprta vprašanja prav vsi sogovorniki izbirali nižje vrednosti **glede časovne uporabe** ter višja merila nadzora, tako pa ob iskrenem poglobljenem intervjuju starši težko prikrijejo dejstva, pa čeprav bi si jih mogoče želeli. Izbira kvalitativne metode se tako v mojem primeru pokaže kot edina pravilna izbira.

Metoda poglobljenega intervjuja, prav tako kot kvantitativne metode, dopušča možnost »različne interpretacije izbranih pridobljenih podatkov, glede na izbrani teoretični okvir« (Jensen in Jankowski 1995, 5). Poudariti moram, da v svojem delu izhajam tako iz teorije kot iz prakse in kljub lastnemu mnenju, kaj je najbolj pravilno, v celotnem delu puščam odprte možnosti in objektivno obravnavam temo. Priznam pa tudi, da bi v primeru, da bi bila jaz naprošena izpolniti pisno anketo z zaprtimi vprašanji, kar hitro podlegla pravilnosti odgovorov, tako kot sem to občutila pri sogovornikih. Intervjuji so pogosto zahtevali dodatna poglobljena ali vezna vprašanja.

Ponuja se tudi možnost preverjanja zaznavanja oblik starševskega posredovanja med otroki, vendar pa v tem primeru razmišljam o oblikah posredovanja, ki so otrokom prikrite in se mi ne zdi etično spraševati jih o tem, begati in razkrivati starševske skrivnosti. Če starši želijo otroku povedati, da pregledujejo otrokovo zgodovino iskanja na internetu (ali uporabljanje programskega filtra), lahko to storijo brez mojega posredovanja; v kolikor ne želijo, bi otroci tako ali tako odgovorili, da tega starši ne počno. Z vidika časovne uporabe interneta pa bi pri najmlajših otrocih pričakovala izrazito odstopanje, saj je na šolskih hodnikih pogosto mogoče slišati hvaljenje prav o časovni uporabi digitalnih tehnologij. Z zgoraj omenjenimi pomisleki tako otrok v intervju nisem vključevala, čeprav se tema nanaša na oblike posredovanja pri njihovi uporabi digitalnih tehnologij.

4.1.2 Izbor udeležencev

Pri izbiri intervjuvancev sem upoštevala željo po sodelovanju, saj mnogo znancev kljub temu, da se danes veliko klepeta o otrokovi uporabi mobitela ali računalnika, ob prvi omembi intervjuja ni pokazalo interesa, da bi bili vključeni v raziskavo. Ker sem želela dobiti resnično realne in iskrene odgovore, sem poiskala starše, ki so se bili pripravljene iskreno pogovarjati. Pogosto sem tudi dobila odgovor, da »naš nič ne uporablja«, čeprav iz pogovorov z njimi vem, da »nič« ni tako majhen. Ugotovila sem, da z večanjem uporabe digitalnih

tehnologij to postaja tabu tema, saj so starši razdvojeni med lastno željo, da otrok ne bi uporabljal digitalnih tehnologij (a kljub vsemu imel veliko znanja na tem področju) ter otrokovo željo po pogosti uporabi, kar je razvidno tudi iz intervjujev. Zelo pogosto splošno mnenje je tudi, da drugi otroci precej pogosteje uporabljajo digitalne tehnologije kot lastni otroci. Kot je očitno v raziskavah, so pri vzgoji bolj angažirane mamice, prav tako pri starševskem posredovanju pri uporabi digitalnih tehnologij (Özgür 2016, 422), zato so tudi one odgovarjale na vprašanja. Menim, da dejstvo, da sem sama ženska, na izbiro intervjuvancev ni imelo vpliva oziroma celo, da sem kot mamica bila deležna iskrenejših odgovorov. Trdim, da je bila metoda odprtih intervjujev absolutno prava izbira, saj je očitno, da bi intervjuvanci zelo težko izbirali med ponujenimi odgovori.

Kriterij za vključitev družine je bil, da je vsaj eden izmed otrok v prvi triadi osnovne šole. Zaradi zagotovitve anonimnosti sem starše po vrstnem redu poimenovala O1 – O6.

Opravljenih je bilo 5 intervjujev, od tega ima ena mamica 2 otroka v prvi triadi:

- O1: mamica petih otrok, 40 let, ruralno okolje; sin, 8 let, 3. razred
- O2: mamica dveh otrok, 34 let, ruralno okolje; sin, 8 let, 2. razred
- O3: mamica treh otrok, 51 let, ruralno okolje; hči, 8 let, 3. razred
- O4: mamica enega otroka, 28 let, urbano okolje; hči, 8 let, 2. razred
- O5 in O6: mamica dveh otrok, 38 let, urbano okolje; hči, 9 let, 3. razred in hči, 7 let, 1. razred

4.1.3 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala s poglobljenimi intervjuji v sproščenem domačem okolju na domu intervjuvancev. Opravljeni so bili junija 2016. Ob prvem kontaktu za dogovor glede intervjuja so mamice takoj odgovorile, da so one bolj kompetentne za podajanje odgovorov o starševskem posredovanju pri uporabi digitalnih tehnologij, kar sovpada z izsledki raziskav (Kirwil in drugi 2009, 201), da so matere tradicionalno bolj aktivne pri vzgoji, bolj prisotne in imajo tako večjo možnost souporabe in pogovarjanja o otrokovih digitalnih izkušnjah.

Domače okolje, z otroki v bližini, je spodbudilo mamice k realnejšem razmišljanju. Kar v dveh primerih pa je prišlo tudi do nelagodja, ko je sprva mamica želela prikazati trdno stališče glede omejene uporabe, otrok pa je začutil, da mamica potrebuje »čas zase« in moj obisk takoj izkoristil s prošnjo za dostop do igrice.

Intervjuji so trajali: O1: 44 minut, O2: 48 minut, O3: 38 minut, O4: 45 minut ter O5 in O6: 66 minut. Kasneje sem intervjuje dobesečno prepisala, in tako izseke intervjujev uporabljam v izsledkih.

4.2 IZSLEDKI INTERVJUJEV

Vsebinske sklope deloma povzemam po Livingstone in Helsper (2008, 586), ki sta v raziskavi poleg oblik starševskega posredovanja merili tudi pogostost uporabe, naravo uporabe, znanja oziroma spretnosti, obnašanje, tveganja in priložnosti.

Nekatera poglavja spadajo v sklop starševskega posredovanja, vendar jih zaradi boljše preglednosti obravnavam posebej. Pričetek in pogostost uporabe, na primer, sta odvisna od želja otrok, predvsem pa od dovoljenja staršev. Kasneje kot otroci prično z uporabo določene digitalne tehnologije oziroma z njeno pogosto uporabo, večja je verjetnost, da so starši morali uporabiti striktno prijeme restriktivnega posredovanja in omejevati uporabo. Prav tako je pogostost uporabe večkrat odvisna od dovoljenja staršev kot od želja otrok.

4.2.1 Pričetek, pogostost uporabe digitalnih tehnologij

Raziskava EU Kids Online je pri slovenskih otrocih, starih 9–16 let ugotovila povprečen pričetek uporabe pri starosti osem let in so tako med mlajšimi v Evropi (Lobe in Muha 2011, 7).

Otroci, katerih starši so sodelovali v intervjujih, so mlajši in so vsi že zgodaj pričeli uporabljati digitalne tehnologije. Upoštevati moramo tudi starostno razliko, saj je deklica, ki je danes stara 7 let, že pri treh letih imela doma na voljo vso digitalno tehnologijo, česar pa mogoče nekdo, ki je v raziskavi sodeloval leta 2008 in je bil star 16 let, ni imel. Na isto dejstvo opozarjata Lobe in Muha (2011, 14), ki navajata, da so mlajši uporabniki navedli povprečno starost ob pričetku uporabe interneta 7, starejši pa 11 let. Verjamem, da se bo z

nižanjem spodnje starostne meje pri novejših raziskavah pokazala tendenca, kot se je pri opravljenih intervjujih, kjer so otroci pričeli z uporabo že v prvih letih življenja.

O1: Ja, televizijo pa to – če imaš večje otroke, pol je to že vse od rojstva naprej. Tablco od jesen, od kar jo imamo, (op.: od 7. leta) ...

O2: Včasih je bila samo TV, pa itak ni imel obstanka. Več kot 3 leta je bil star, ko se je prvič za več kot pol minutke zagledal v risanko... Takrat enkrat, ja, smo začeli. Zelo poredko. Potem je bil pa enkrat bolan in je veliko preležal pred TV, ker itak ni mogel nč družga, takrat mu je pa zadišala. Pol smo pa kr mogli bremsat. Za računalnik smo pa najprej skype uporabljal. In je kr naenkrat vedel, kam pritisnit. Pred šolo, ko je že črke poznal, se nam je pa tud fajn zdel, ko je že kej napisal. Enkrat takrat je za foro v wordu Miklavžu pisal. Spoznavanje črk in to. Se mi zdi, da smo dobr začel. To je bil ene 5. Pa ful je dojemljiv. Do šole je pomoje vse prek mene izvedel (mamica).

O3: Računalnik je začela, k je šla v šolo. Stara 6–7 let. Kej takga. Pa ne zarad šole. To je imela sama veselje. K si šu na računalnik, je šla ona zrav. Dej, bom jest pritisnla, dej bom jest to poiskala. Riskanke pa, k je bla ene 4 leta. Prej smo pa ogromn knjig bral, k je bla tamala mejhna.

O4: Hm ... TV mislim, da je imela dobro leto, ko je dobila prve risanke za gledat. Telefon pa moj pri 4 letih, in sicer da je igrala igrice, ko sva čakali preiskave v bolnici več ur. Računalnik in tablica pa mislim, da tudi tam nekje.

O5, 6: Ja, kr zgodrej. Zdej če gledam pr tavečji, je ona že zlo zgodrej začela s CD-playerjem, pa si je menjala risanke, ne spomnim se čist točno, kdaj. Ampak je bla mejhna. Ene tri je bla. Računalnik pa ..., pol, k je začela na YouTubu risanke gledat pa to. Znala si je kr hitr sama vse naštimat. Tamala ji pa tko sledi, da lohka, de je že prej, se od nje uči vse, pa igrc, je v bistvu zraven ...

Po mnenju Marie Montessori je z vidika otrokovega razvoja je prezgodnja pretirana uporaba digitalnih tehnologij škodljiva za otroka, saj je »obdobje med tretjim in šestim letom

obdobje ustvarjalnega izpopolnjevanja s pomočjo delovanja ... kaže neustavljivo nagnjenje, da se vsega dotakne in se ob vsaki stvari za nekaj časa ustavi. Stalno je zaposlen in srečen, z rokami vedno nekaj počne. ... rečemo /mu/ tudi blaženo obdobje igre« (Montessori 2011, 190). Starši so razdvojeni med svojo željo, zagotoviti otroku srečno otroštvo, in med otrokovo željo biti srečen ob uporabi digitalnih tehnologij, kar je opaziti tudi pri časovni omejitvi uporabe.

Starši pogosto dovoljujejo uporabo digitalnih naprav z namenom zagotoviti si nekaj časa zase. Tablica s svojo prenosnostjo omogoča tudi uporabo v drugih sobah, na poti ali na vikendih (Chaudron 2015, 14). V zdravniških čakalnicah pa je pri nas še vedno najpogosteje uporabljen mobilni telefon – kot premostitev dolgega čakanja – tako pri otrocih kot pri odrasli. Raziskava EU Kids Online ugotavlja, da slovenski otroci še niso usvojili igralnih konzol v taki meri kot ostali (povprečje: Slovenija 10 %, ostali 26 %) (Lobe in Muha 2011, 13).

Kljub pričetkom uporabe digitalnih tehnologij v prvih letih so starši v teoriji prepričani, da je pravi čas za pričetek uporabe interneta kasneje (kot so ga pričeli uporabljati njihovi otroci). Pričakovala sem pričetek uporabe, vezan na vstop v šolo, v povezavi z učenjem branja in pisanja, vendar so vsi otroci že znali brati in pisati pred vstopom v šolo oziroma bili pisмени vsaj do te mere, da so lahko zadostili lastnim interesom pri uporabi računalnika. Tudi v JRC raziskavi so ugotovili, da se najmlajši zanesejo na svojo prepoznavo slik in logov (Chaudron 2015, 13). O »pravem času« pričetka uporabe interneta tako starši menijo:

O1: Ko so se začel to pogovarjat med seboj v šoli, je začel. Ker sestra (op: 1 leto starejša) ni tolk hit mela te želje. Kr skup sta začela.

O2: Ko začutiš, da generacija že začenja, pol še malo počakaš, pol mu pa dovoliš. Sam to ni čist sam. On misli, da je samostojen, ko je npr. z miško igral igrco »spomin«, v bistvu sem mu pa vse jaz naštimala in je dolg govoru »mami, nekej se je prtisnil«, če je kam drugam kliknil.

O3: Jah, takrat enkrat (6–7 let). Ja, to ni nč narobe, takrat k gre v šolo, ni nč narobe. Sicer ene omejitve morjo bit, da ni to zdej cel dan. Recimo uro, pol ure, kej takga.

O4: No, lahko bi res še malo kasneje (smeh). (op.: pričela pri štirih letih) Mislim, da je prezgodaj, tam konec druge triade bi se mi zdel primeren čas. Računalnik uporablja samostojno, ampak jaz določim, kaj. Ima strogo omejeno vse, kar se omejiti da. In zmerej sem zraven, ali pa v sosednji sobi in redno pogledam, kaj in kako.

O5, 6: Ja, jz bi čim kasnej, ampak v tej dobi – glej – sej mu ne morš preprečit. Sej so se rodil v to. Pol, k je enkrat v šoli, k ga res rabi. Ker ta velika na primer je, a veš, ko natipkaš govorne nastope, ona je v tretjem razredu, to že vse sama. V prvem se je začel, da sem ji jz pomagala. Tk, da mislim, da v šoli. Takrat, ko more nardit kej v PowerPoint pa tko. Jaz vedno rečem, pejd v Cicibane prvo iskat, če ni nč, pol gremo naprej. PowerPointe delajo v petem, šestem. Takrat bi jz rekla, da je res nujno potrebno, da ma računalnik. Ko ga res rabi, da nardi nekej v enmu programu. Sam, a veš, otrok se mor itak naučit, da ve, kk v programu delat. Tk pa šola zahteva, da delajo PowerPointe v šestem, mi je glih kolegica rekla, računalništva pa nimajo, da bi jih naučil. Oni zahtevajo, oni posplošujejo, da bodo otroc to itak že vse znal. Sej jz pravim, sej znajo, sam vseen bi mogu bit učni načrt tak, da bi jih naučil to, ne, ne sam ti prčaktivat – kva pa en pa nima računalnika. Pa je lahko en izmed od 50-ih.

Otroci digitalne tehnologije večinoma uporabljajo vsakodnevno, vsaj televizijo, na katero starši kar pozabijo in je ne prištevajo k skupnemu času uporabe digitalnih tehnologij. Očitno je, da je povsem ponotranjena in del našega življenja, tako kot postajajo mobiteli in računalniki del otroškega vsakdanjika. Starši zato skušajo posredovati in omejiti pretirano uporabo (glej **podpoglavje 4.2.5**), hkrati pa z lastno uporabo prikazujejo pozitivno mnenje o digitalnih tehnologijah in hote ali nehote demonstrirajo, kakšne vse so prednosti digitalnih tehnologij. Otroci pa so »srkajoči um« (Montessori 2011, 63).

4.2.2 Vsebinska uporaba digitalnih tehnologij

Otroci večinoma že uporabljajo svoje ali izposojene (pametne) mobilne telefone, televizijo in računalnike, digitalno tehnologijo znajo uporabljati samostojno.

Brskanje po spletu je deloma vezano tudi na šolske zahteve, za potrebe govornih nastopov, plakatov in podobno:

O1: Gremo na internet. To skupaj. To pa ne poišče samostojno, to pa ne. Kar ga zanima. Ampak kar ni v njegovem interesu, se ne bo nič on potrudil, moram jaz pol, skupaj. Kar mu je v interesu, bo pa vse najdu. Drgač pa gremo na internet – smo se tko navadl, ker je najlažje. In tud vmes, k se kšn vprašanje pojav – al lohk bizarn al kšn k ti je pač zanimiv – pač »na to pa nism pomislu« – gremo kr na internet pogledat. Tk, da je aktualn, ja.

Ostali odgovori glede skupnega iskanja informacij so v podpoglavju 4.2.5 Starševsko posredovanje: Aktivno posredovanje pri uporabi digitalnih tehnologij.

Kot ugotavljajo v JRC raziskavi, je uporabe digitalnih tehnologij v podporo učenju ali izobraževanju zelo malo. Predvsem otroci, ki imajo lastne digitalne tehnologije, na didaktično uporabo hitro pozabijo, starejši intervjuvanci pa so didaktične igre označili kot otročje (Chaudron 2015, 18). Otrokove digitalne aktivnosti podpirajo aktivnosti v fizičnem svetu, digitalne tehnologije uporabljajo za razširitev teh aktivnosti (prav tam, 7). Na spletu nekateri poiščejo tudi odgovore na lastna vprašanja, večinoma pa se zabavajo in igrajo igrice na različnih digitalnih napravah (Chaudron 2015, 13, Livingstone in drugi 2015, 7). Deklica (O3) se tako tudi v virtualnem svetu ukvarja z modo in išče recepte, deklici (O5) igrata instrument, deček (O1) pa gleda Lego posnetke, kmetuje na kmetiji in se igra vojščake. Zanimivo, da v svetovno najbolj znanem peskovniku (Minecraft) gradijo tako deklice kot dečki.

O1: Igrice so brezvezne na računalniku, zdaj od kar je tablica. Saj jih menja. Na računalniku ima Farmers (traktorji in to), na tablici ima pa največ teh Lego variant. Minds... – te ta zadnji vojščaki. Te igrice so full! V bistvu to on gleda na internetu, kar ima rad v življenju, ja. In pol iz svojih kock on naredi po tem ... On si tisto predlogo iz YouTube v glavo vtisne in pol iz svojih kock to naredi. On se zlo tko v detajle spusti in tud ozadje mora bit ta prav in tud lego to omogoča, da si sprintaš tiste slikce, prov, kot plakat je ...

O2: Sej sm rekla, znanja ima veliko. Uporablja ga pa skoz za eno in isto: Youtube in risanke na računalniku ... Rad bi Minecraft, ker ga baje »vsiii« fantje igrajo. Mal zavlačujem. Sej druge igrce ma. In na računalniku in na telefonu.

O3: Ja, internet je na računalniku. Risanke gleda, pa igrce kšne. Najraj kej od mode, oblačenja, k tam ene punce, modele oblačijo, al pa kej za računat, pa kvize odgovarjat, pa take igrce. Kuharija. To k ma že tko rada. ... brat ji kšne igrce dol vzame in pol ona to igra in mi pokaže, kako jih je oblekla, kva pa jest mislem. V glavnem to, no, kšne punčke oblačjo, pa pol ma ob stran tko oblekce, pa frizure zamenjat, pol pa recimo mene vpraša, ej mami, kera ti je bl všeč, al ta frizura ... Al pa k kej peče, gre na kulinariko, to zna vse sama, pa si da na ključek pa gre sprintat.

O5, 6: Ja, internet na računalniku, pa ta starejša ma tud wifi. Največ pa igrce igrajo. Neke hiše gradijo, igrata klavir, a veš, nč tacga, da se kaj streljajo – tistga pa jaz ne bi dovolila. Ta mlajša nekga psa šeta, ta starejša pa tale Minecraft, al kaj je že.

Tudi mobitel je za otroke več kot očitno prej naprava, na kateri so igrice, kot pa komunikacijsko sredstvo:

O1: On ne bi klical. V bistvu mu telefon nč ne pomen, samo da bi se jaz zmenila (namest njega), ane.

O2: ... Telefon čist uporablja: nalaga aplikacije in to.

O3: ... Telefon ma od naju, pa ga bl obvlada kt midva. Pa moj že ni dost dober, ker je bl star.

O5, 6: Ta velika ima svojga, ta mala si sposoja. Skoz teži za telefon, a veš. So pa to sam igrce ...

Izmed vključenih otrok le ena deklica uporablja družabno omrežje za povezovanje z ozkim krogom prijatelji. Starši tako še nimajo občutka strahu pred negativnimi vidiki družabnih omrežij, se jih pa že zavedajo in jih skrbi prihodnja uporaba digitalnih tehnologij za vstop v svet družabnih omrežij, predvsem morebitne prevare in srečanja z neznanci, ki bi jih »spoznali« preko družabnih omrežij. Raziskava EU Kids Online ugotavlja, da se je na srečanje z neznancem že odpravilo 13 % otrok, starih med 9 in 16 let, vendar pa k visokemu

odstotku pripomorejo predvsem starejši najstniki (več kot 50 % 15–in 16–letnikov je že bilo na takem srečanju) (Lobe in Muha 2011, 33). Vsa tovrstna srečanja seveda niso škodljiva, vendar poročanje medijev o zlorabah vzbuja skrb.

4.2.3 Znanja, spretnosti

Otroci so večji uporabe digitalnih tehnologij, vsaj do mere, v kolikor je v njihovem interesu. Znanje uporabe televizije je pri otrocih prve triade samoumevno. Lobe in Muha v analizi slovenskega vzorca raziskave EU Kids Online ugotavljata, da so za dostop do interneta otroci uporabljali povprečno 2,6 digitalne naprave (Lobe in Muha 2011, 13). Ugotavljajo tudi, da slovenski otroci le v 10 % uporabljajo igralne konzole (Evropa povprečno 26 %) in tudi v intervjujih igralne konzole niso omenjane (prav tam). Omenjajo pa računalnike (tablične, stacionarne ali prenosne) ter mobilne telefone. Trije od šestih otrok imajo svoj mobilni telefon (glavni namen svojega ali sposojenega telefona: igranje igrice).

O1: Televizijo in tablico zna sam uporabljat ... Kar ga zanima, vse poišče. Na YouTube, pa te Nerf filmčke. To zna vse sam poiskat. Word pa to, ne, k nima interesa.

O2: Sej sm rekla, znanja ima veliko. Uporablja ga pa skozi za eno in isto: YouTube in risanke na računalniku, pa kršo sliko pogledat na google slike. Na telefonu pa igrice, k si jih dol potegne. Pa tud za kšn plakat bi znal samo pogledat, kk bi ga naredu. Je kr hiter otrok. Velik zna. Word tud, pa risar... ne ve, kje imam jaz spravljene slike in musko, če mu pa odprem za kej poiskat, mu pa ni problema it naprej, nazaj med slikam al pa musko, k prebere in si naštima, kar želi. (Tudi TV – imeli so ga, ko je bil majhen.)

O3: (zna uporabljati) TV, računalnik in printer pa mobitele... Facebook, ja.

O4: Mislím, da je podpovprečna uporabnica za njeno starost. Zna sama poiskat video na video kanalih, poiskat kake slike, informacije. Pa rešuje kakšne spletne naloge, kot vaja za šolo.

Menim, da so pridobljena znanja v prvih letih uporabe v precejšnji meri povezana z aktivno mediacijo, pogosto pa so otroci tudi samouki, kot pripoveduje mamica O5, 6:

O5,6: ... Ta večja zna tud Word, ja, kšnih slikc not dajat ne, se pa tko mal igra in pisave spreminja in tko ... Ja, ne, nism jih vse jz naučila. »Sama znam pa pika«. Zraven je bla, pa je vidla. Sploh pr računalniku. Ni blo treba nč rečt: glej, to je tko pa tko. Pr taveliki. Ona je zlo hitr skapirala. Me je včasih kr tist »kaj?!« k si je pol že sama našla. Včasih je ona mene kej naučila, resno.

4.2.4 Odnos staršev do digitalnih tehnologij

Odnos staršev do digitalnih tehnologij se je izkazal za zelo pomembnega v percepciji dovoljevanja uporabe, časovne omejitve in upoštevanja tveganj. Zdi se, da starši, ki so bolj vešči in več uporabljajo digitalno tehnologijo, otrokom raje dovolijo uporabo, vendar jo časovno ali z drugimi pravili bolj omejijo oziroma bolj aktivno posredujejo, njihovi otroci pa so uspešnejši pri izogibanju nevarnostim na internetu (Livingstone in Helsper 2008, 591). Tudi Özgür ugotavlja, da višji nivo izobrazbe pomeni večji starševski nadzor in več interakcije pri otrokovi uporabi interneta (Özgür 2016, 422).

Brez spraševanja vem, da vse intervjuvane mamice uporabljajo digitalne tehnologije. Televizijo v manjši meri, internet pa v precejšnji oziroma imajo veliko znanja glede internetne tehnologije. Vsi se strinjajo, da bodo otroci morali imeti znanja o digitalni tehnologiji in poudarjajo, da je dandanes to del funkcionalne pismenosti:

O1: Enkrat bo to mogu znt.

O2: Fajn se mi zdi, da tolk začnejo, da niso čist leseni za tehnologijo, pa da hkrati tud vidjo, da ni vse tolk UAU. Pa za kšn plakat, da mu pokažeš, kako se poišče informacije in slikce, da ni internet samo YouTube

O3: Jest mislim, da če so starši vešči računalnika, skrivnosti, ugank, pasti, da potem lahko tud otroka v to smer vzgajaš. Če pa starši ne poznajo to, pol pa tud ne ve, kva se otrok vsiga poslužuje. Če nisi več teh tehnologij, pol tud za otroka ne veš, kva b mu

lahk svetvou. Če nisi večč, ga ne uporabljaš, ti pol tud ni neki UAU, pol ga maš sam tko, da kdaj kej prek Googla poiščeš.

O4: Osnovna računalniška pismenost je danes nujno zlo, žal. Prej kot usvojijo osnove, lažje jim bo. Žal pa sam šolski sistem od njih zahteva uporabo, ane, naučijo jih pa ne!

»Bi bili kaj na slabšem, če ne bi imel teh znanj?«

O2: Za učno snov čist nč. Za kognitivni razvoj je pa že dobr. Pa za ta občutek, da se ne razvije občutek, da je vsa ta tehnologija nekej UAU, amapk prepovedana in potem komaj čaka, kdaj in kje bo lahko kej imel. Da se še prepotencira vse skup. Del splošnega znanja so tud računalniki in zdj k majo tablice pa ne vem kva še vse. Še jaz ne vem. Slej ko prej se bo s tem srečal, pa je že prav, da sistematično in da se to nauči doma. Pod kontrolo.

O3: To bi bla na slabšm, k bi ona rasla, bi bla dobesedno butl, v višjih razredih, drugi bi pa že znal, ona pa ne. To dons morš znat. Primer: k sm jz delala višjo šolo, je ženska pr 40-ih pisala seminarske na roko. K dons nobenga ne briga, al ti maš, al nimaš. To morš nardit. 20 strani je napisala na roke, prepisvala literaturo. To si v današnjih cajtih ne moreš prvošit. Jest mislm, da če se tkole kasnej v življenju izobražuješ, pol vidiš, kolk je to pomemebn in to drgač gledaš na to.

O5, 6: Škodovala ne. Al najdeš vse v knjigah – je pa res, da je na internetu vse tolk hitrej.

Ne glede na končno doseženo stopnjo izobrazbe (dve mamici imata srednješolsko, ena visokošolsko in dve univerzitetno izobrazbo) so vse mamice zelo razgledane in so pozitivno naravnane do digitalne tehnologije, hkrati pa ne želijo prekomerne uporabe pri otrocih. Zavedajo pa se, da je prihodnost digitalna.

4.2.5 Starševsko posredovanje

Starše bi želela razvrstiti v štiri (**internetne**) **vzgojne sloge** (avtoritarni, avtoritativni, permisivni in neangažirani), vendar je očitno, da vseh 5 mamic izvaja avtoritativno vzgojo, kljub dejstvu, da so pri posameznih aspektih mogoče avtoritarne ali permisivne. Ker je avtoritativna vzgoja danes tudi vsesplošno najbolj zaželena in družbeno priznana, menim, da je malo angažiranih staršev, ki bi se opredelili za avtoritarne, še manj pa takih, ki bi glasno priznali, da so neangažirani. Enako dejstvo o nepriznanju neangažiranosti pri internetnem posredovanju se izkaže v raziskavi, ki jo je opravil Özgür (Özgür 2016, 421). Aktualnejše bi bilo povzeti predlog Valcke in drugi, da bi v raziskave dodali še peti – mešani starševski slog (Valcke in drugi 2010, 462), vendar pa bi po mojem mnenju izgubili polje za interpretacijo, saj bi se vsi uvrstili v to skupino.

Odnos staršev do kaznovanja in nagrajevanja, kot vidika vzgoje, opisujem spodaj, na splošno pa so vse mamice izjavile, da je **vzgojni slog v fizičnem okolju enak vzgoji v digitalnem okolju**:

O1: Sej to je enako.

O2: Sej to paše zraven. Nč ni drgač za tehniko. Se zmenmo. Sej kr se, no.

O3: Vsak dan, računalnik, to je isto. Enaka vzgoja. ...

O4: Skupej določimo pravila, se pa tud prilagajajo po potrebi. Zraven paše tudi računalnik, ja.

O5, 6: Sej to v bistvu isto furaš. Jaz sem ful demokratična in se skušam pogovorit, moj pa bolj tko reče »tak bo, pa konc«. Pa včasih to še bolj doseže. Drgač pa tko, eno srednjo pot pač iščeš.

Ker je digitalna tehnologija tako močno vpeta v življenje otrok in jim je v velik lastni interes, se starši poslužujejo digitalnih tehnologij tudi z vidika **kaznovanja** in **nagrajevanja** oziroma predvsem motiviranja za opravljeno delo. Raziskava JRC ugotavlja, da se zaželenost digitalne tehnologije na ta način dodatno povečuje (Chaudron 2015, 15).

O1: Zdj kot sam računalnik, vidm, da kazn sploh ne – to že prej, k ni bl tablice. K je bla kšna kazn, recimo, da par dni ni blo računalnika, tud omenil ga ni, se je tega držou, se je naredu, da smo dobil občutek, kt da ni kaznovan. Al to zanalašč – (smeh)

Ni nč najedou. Zdj odkar je tablca, mu je računalnik itak tolk brezveze, da to sploh ni nobena kazen, če bi mu računalnik vzel. Računalnik. Zdj bi mu mogu edin tablco. Sam ni pa, nismo no zdj s tablco, kšna kaznovanja praktično ne uporabljamo, ker se ga pol tud težko držim. Tudi brez digitalnih tehnologij? Ja. Praktično ne. Ne rečem jaz neki v afektu, zdj pa ne boš imel tablice, k se pol ne bi tega držala ... Je pa pr nagrajevanju, pa je! In tle smo pa še zlo uspešni. Za spodbudo, k mu res tolk dobr nardi, ker on res tolk tega rabi in se bo pa zlo potrudu in je motivacija. Zaenkrat je tablca velka motivacija in bolj za to uporabljam, no, za nagrajevanje. Pa on to ve? Ja, ja, on k pride, da bi imel tablco, mu jaz postavim neke zahteve, pa ne neke posebne, take, k so čist minimalistične, pa nujne, al pa gre lohk samo za umit, da se je treba prej še umit, al pa nalogo nardit.. In pol je to rešeno in pol pa lohk. Za kšne dobre ocene pa probam tud nogomet, pa to, da ni vse digitalno. Včer je hotu, da se greva med dvema (smeh), tk da bolj mu probam dat sebe, k ni velikrat, da gre on v gol, pa da streljam. Dobi pa tud tablco, ja. To grem seb v škodo, k veš, kk bi mogl bit, ampak si tolk obremenjen na vseh področjih, zaseden, tolk otrok pa tolk interesov in se težko razdajaš. Al pa združuješ – da gremo na igrišče za pol urce, da je za tri naenkrat. Tk da, nagrajevanje, ja, mislim pa, da če bi ponudil otroku tablco al pa da ti preživiš z njemu čas, mislim, da bi se odloču za igro, da se greš z njemu. To mislim, da ni dileme. Tolk odvisn še ni od nje (tablice), samo je pa to tud že ena odvisnost, ane, kt smo pa vsi.

O2: Nagrad načeloma ni pri nas. Stvari, k jih je treba nardit, jih je treba. Mislim, štunfi so za zložiti, zato, da so zloženi, ne zato, da si igrce prslužiš. Motivacija pa je, ja, da se kšna stvar hitrej nardi (smeh). Kazni drgač nekej ni pr nas, se kr da vse zment, ampak če pa že je, je pa to tam, k najbolj boli: igrce.

O3: So določene stvari, ki jih more nardit, pol pa lohk gre. Ne kot nagrada. Al pa smo ji tud že rekl: zdej boš pa not, pa boš brala, pa prav ni problema, sam dej mi pol računalnik, al pa da lahko risanko pol pogledam. Sem ji zdej en dan rekla, zdej boš pa dobila tolk pa tolk računov, pa brala boš, pa prav ni problema, sam če gre lohk pol na računalnik. (Ona ve, da bo potem lahko taka nagrada?) Ja. (In to ti pol mal izkoristiš?) To jest pol tud mal izkoristim. Ona pa tud (smeh). Al pa k so kšni obiski, to hitr izkorist: a lohk grem na računalnik. K tkrat nimaš kej. Kot kazen, ja to pa tud,

to pa sigurn. Če niso v šol ocene dobre, al pa če določene stvari ne uboga, pač ne greš. Ne dobiš en dan, dva računalnika. (Pa jo gane? Bolj kot kakšna druga kazen?) Ja, sej to jo še tanajbl. In računalnik, al pa televizija. To mislem, da je še tanajvečja kazen.

O4: (kazen/nagrada) Bi, ja, z veseljem, pa bolj slabo deluje (smeh).

O5, 6: Ne kot nagrada, bolj pogoj. Mislim drugo leto bom še bolj striktna: če ne bo v šoli ok in če ne bosta delali za šolo, a veš, pol ni igrc. Nočem pa, da je nagrada tista, zarad katere delata to. (Kazen?) O, ja, letos je bla. Pomladi nekej ni blo v redu za šolo pr tavečji, mislem, saj je bila 5, pa ne, da bi jo zahtevala, ampak čist nč se ji ni dalo zvezka odpret. Pol sm pa rekla, zdej pa en mesec čist brez telefona. Tri dni je bla mal stiska, pol sta se pa obe še ful druge stvari igrale. Sta čist pozabile na telefon. Sej veš, k smo tolk navajen, sej tud odrasli smo.

Iz pogovora o nagradah in kaznih je razvidno tudi, kakšen vzgojni slog uporabljajo. Kot rečeno, težko verjamem, da bi se kdo opredelil za strogo avtoritarnega, da bi otroci vse delali zaradi strahu pred kaznijo. Hkrati je razvidna skrb za otroke, mamice vsekakor niso neangažirane. Niso niti permissivne. Se pa o situacijah veliko pogovarjajo, skupaj določajo pravila in otroke vzgajajo v percepciji, da je dogovor potrebno spoštovati zaradi odnosa samega in ne zaradi strahu pred kaznijo.

Povzemam, da je odnos do kaznovanja odvisen od samega načina vzgoje. V kolikor starši kazni in nagrade uporabljajo, pa s pridom upoštevajo tudi interes otrok do digitalnih tehnologij in tako digitalne tehnologije vpletejo tako v nagrade kot kazni.

Glede na splošno **obliko starševskega posredovanja** (aktivno in restriktivno) opažam, da so bili pričetki spremljanja risank v prvih letih restriktivno posredovani (omejen vir in/ali časovna omejitev) (tudi Livingstone 2015, 8), z uporabo interneta pa so pričetki najpogosteje aktivno posredovani. Pasquier in drugi poročajo, da se s starostjo in s pridobljenimi izkušnjami aktivno posredovanje spet zmanjšuje in zopet prevladuje restrikcija (Pasquier in drugi 2012, 224).

Odgovore analiziram upoštevajoč 5 podrobnih kategorij starševskega posredovanja, kot so zajete v raziskavi EU Kids Online (Garmendia in drugi 2012, 231, Pasquier in drugi 2012, 220–221, Lobe in Muha 2011, 36).

➤ **AKTIVNO POSREDOVANJE PRI OTROKOVI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ**

Kot že omenjeno v podpoglavju 4.2.2 Vsebinska uporaba digitalnih tehnologij, so starši prisotni predvsem ob brskanju po internetu, medtem ko so otroci pri igranju igrice in uporabi portala YouTube že izkušeni in samostojni (podpoglavje 4.2.3 Znanja, spretnosti). Ostale digitalne naprave, ki jih uporabljajo večinoma za igranje igrice, uporabljajo samostojno. Učenje iskanja informacij na internetu poteka predvsem, kadar ima otrok obveznosti za šolo – takrat so starši prisotni ali nekje v bližini, informacije iščejo skupaj, se o tem pogovarjajo in hkrati instuirajo otroke:

O1: Gremo na internet. To skupaj ...

O2: Za informacije je super, ja, saj za to naj bi bil (smeh). To je blo zdej dvakrat in smo skupaj poiskali, v bistvu smo ga učili iskat. Pa tolk se mi je dobr zdel, ne vem več, kva točno je blo, k je na dveh straneh pisal čist različn. Prav šolsk primer je bil (smeh). Da smo mu razložili, da ni nujno vse res. Da lahko tud jaz objavim recept za palačinke in dam not mivko in sivko ... da ni vse res, kar piše na internetu.

O3: Ja, ja, išemo. Nekej sem ji pomagala, ane, določene stvari pomagaš. Al pa, da je skopirala sliko. Enkrat, dvakrat si ji pokazal, pa zdej to zna. Men se zdi, da je prov, da zna to, ker tud v šol to zahtevajo. In ti ne morš bit čist za vsako stvar zraven. Tko je. Men je to prov, na primer zdele, k je mela domačo žival, opiši eno žival, pa ima ona rada to našo Klobaso, pa da gre, pa poišče kšno sliko, al pa da grem še jest zraven, pa da rečem, glej, tole bi blo mogoče dobr, pa tole, da daš ... Če ma kej za šolo, reče: »Mami, a lahko grem?« (op: na računalnik), pa rečem, pejd, če kej ne znaš, pa poklič. Nč jo ni strah it. To so zdej taki časi, da morš. To je pismen človk, mi smo pa »kao pola pismeni«, če tko pogledaš. K dons, če ne poznaš računalnika, si nepismen. Že s telefonom, če ne znaš dost. Na primer jest sm pr telefonu dost mrzla. So pač taki časi. Časi elektronke, k morš znat uporabljat računalnik, elektronsko pošto, internet.

O4: Iščemo skupaj, ker dobi otrok že v šoli taka navodila.

O5, 6: Iščemo skupej, pa ta velika tud že sama poišče. Drgač pa jaz tko še probam, da čim več v knjigah ... Tamala si pogleda Cicidoje pa to, kar imamo doma, pa pol izbere temo, ene živali je zdej imela. Ta velika si je pa izbrala Rimsko nekropolo, je pa mogla it na internet. No, lohk bi šla tud v knjižnico, ampak to tamala še bolj gleda.

Ponavljam, da Garmendia in drugi poročajo o kar 90 % aktivnega posredovanja pri uporabi interneta pri slovenskih otrocih, a kljub temu je bila Slovenija na spodnjem delu lestvice aktivne oblike posredovanja pri uporabi interneta (Garmendia in drugi 2011, 7). Tudi v celotni raziskavi EU Kids Online je bila aktivna oblika posredovanja pri uporabi interneta največkrat zabeležena. (Pasquier in drugi 2012, 224). Lobe in Muha pa analizirata, da je v starostnem razredu 9–10 v Sloveniji ta oblika uporabljena v 93 % (Lobe in Muha 2011, 37). Tudi vse intervjuvane mamice so torej prisotne ob uporabi interneta, kadar je naloga iskanja informacij zahtevna.

➤ AKTIVNO POSREDOVANJE OTROKOVE VARNOSTI PRI UPORABI DIGITALNIH TEHNOLOGIJ

Vsaj ena od oblik aktivnega posredovanja staršev pri uporabi digitalnih tehnologij je bila v slovenskem vzorcu raziskave EU Kids Online zabeležena v 79 % (Pasquier in drugi, 2012, 225).

Starši se pred, med ali po uporabi pogovarjajo o varnosti pri uporabi digitalnih tehnologij, predvsem o skrbih in pasteh glede varnosti na internetu.

O skrbih in pasteh mamice izjavljajo:

O1: Ne (skrbi), pa tud, k vidim, da je kej takga, se pogovoriva zraven. Moram se nase zanest, da imam kontrolo. On je naiven in bi ga hitr lohk, njega bi zapeljal. Dokler lohk še preprečuješ to, da ni nikjer aktiviran kot oseba, kot on, pol me ni strah.

O2: Vsa tehnologija na splošn – me je najbl strah, da bo dajal prednost tehnologiji pred ljudmi. Pred družino, pa kasnej, no, al pa že zdej pred prjatli. Internet, Facebook ni vse. Je zabava, ni pa življenje. Tud očete sm že vidla, k so rekl otroku: »Pejd stran, je fuzbal.« Glej, otrok je sam enkrat mejhen. Vse se da tud drgač. Je mal težji, sam je pa lepš za vse. O pasteh ... (smeh) ja, pridigam pa zlo rada. Mislim, da je

kar poučen, kar se tega tiče... Digitalen fotoaparati je pri nas stalno v igri, tudi zaradi najmlajših. Nč ne objavlja, to ne zna. Tud nima kam. Pa jaz mu velikokrat pokažem, da če že dam kaj našega na FB, da moraš vedno pogledat, kakšna je slika, pa ozadje, da kaj prevč ne pokažeš, pa da so take slike, da ni direkt faca – da ne bo kdo slike ukradel in zmontiral in potem bomo kje drugje vidl sliko predebelega otroka in njegovo faco not, ko bo kdo sliko ukradel in bo to potem v časopisu in kej pisal zraven. Tko sem mu jaz razložila, da eni znajo bit barabe, da se ni treba bat, sam, da je treba bit previden.

O3: (strah:) Ja to, da nkol ne veš, kdo je zadi. Pa kdo se ti predstavlja. Ne veš, na kero stran bo pršu, a bojo to uporabil za kšn drugačen kontakt, a bojo to uporabil, de bojo otroka kej nagovarjal, k tebe nau zravn ... (pasti:) Sej nč takga ne dela. Mal se že pogovarjamo. Mal ve. Čeprav mislem, da se dons še odrasu premal zaveda vseh nevarnosti. Pa odpreš kšno elektronsko pošto, pa so virusi, al pa kej z računom, pa ti dnar dol potegne, pa pol morjo vse zablokirat pa številko zamenjat. Al pa, da grejo kšne informacije. Ampak naša to nč ne dela takga. Če pa kej ne ve, pa to ona pride vse vprašat, kva nej zdej nardi. Al mene pride, al brata. Zaenkrat mislem, da se ji še nč ne more zgodit, da tolk nas pa še posluša. Pa jest msiliem, da če prou preprečuješ nekej, da tudi ni dobr, ker slej k prej pol izkoristi tist, k si ti preprečvou, skoz pa tud ne morš bit zravn. To je isto k una vzgoja »to ne smeš, un ne smeš«, sam pol, k enkrat dobi krila, pa gas.

O4: Zaenkrat neprimernih vsebin, ampak z njo o tem velik govorim. Je imela enkrat plakat o sesalcih in je bila več kot primerna prilika za debato o primernih in neprimernih vsebinah, o pasteh interneta.

O5, 6: Se pogovarjamo (o pasteh), pa tudi v šoli se, sta obe imeli delavnico v prvem. Se kr zavedata, po moje. Najbolj strah ... da bi se s kom pogovarjale. Da bi se pol dobile s kom, ko bosta starejši. Pa kšne podatke, da bi dale, kšne račune, pa tko, preveč informacij, kje si doma pa tko...

Skrb pred vzpostavitvijo stika z neznancem je razumljiva, saj v raziskavi EU Kids Online ugotavljajo, da je bila s srečanjem seznanjena le tretjina staršev, katerih otroci so se udeležili srečanja. Dve petini staršev je izjavilo, da do takega srečanja ni prišlo, starši ostalih

otrok, ki so udeležili srečanja, pa se niso opredelili (Lobe in Muha 2011, 8). Ni nujno, da so taka srečanja tvegana, ni pa niti zagotovila, da niso. Skrb ostaja.

➤ RESTRIKTIVNO POSREDOVANJE

Vsaj ena od oblik restriktivnega posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij je bila v slovenskem vzorcu raziskave (9–16 let) EU Kids Online zabeležena v 77 % (Pasquier in drugi 2012, 225). Raziskava JRC, ki vključuje mlajše otroke (0–8 let), pa ugotavlja, da je restriktivno posredovanje najpogosteje uporabljena oblika (Chaudron 2015, 19).

Vse mamice v raziskavi omejujejo čas, dovoljen za uporabo digitalnih tehnologij, o vsebini pa se, ali dogovarjajo ali tehnično blokirajo neprimerne vsebine (glej Tehnično posredovanje).

S povečevanjem samostojnosti pa se povečuje predvsem restriktivna prepoved časa, preživetega ob digitalnih tehnologijah:

O1: Vsak dan ne bomo rekl, pozim več, pa zdaj manj, ko bo lepo vreme, je tud od vremena odvisn, pa tud ne morem rečt vikend tolk ... no, pozim bi lohk rekla, pa vikend, nedelja, to več. Ampak, kaj bom rekla – pol ure ni nč – Tk, da če mu že dovoliš, da gre, je urca zihhr – urca, dve.

O2: Se zmenva, kolk časa in se načeloma drživa. Če vidim, da je še 5 minut od polurne risanke, pustim. Kdaj tud nalašč nč ne opozorim. Pa bi on kr gledou. Pol se pa vprašam, al me goljufa, al res tolk not pade. Sej vemo, tud odrasli. Kukr kdaj je. Drgač bi on pol ure na dan, kot ima en prjatu. Vsak dan. To mi pa ni.

O3: Ja, to, če bi ji dovolu, bi naša gledala soboto pa nedeljo cel dan. Ampak so omejitve. Cel dan pa sigurn ne dovolm. Njej bi blo vsen, če nč ne bi šla vn ... če je na primer risanka, to veš, da pol ure nč ni. De je ena ura. Če so pa igrce, je pa urca pa pol, dve, pol pa dol.

O4: Čas je omejen, ja, čez teden na hitro kakšna risanka, ane, zvečer, pred spanjem, med vikendom pa cca 1 ura na dan. Še to so večinoma videoposnetki z glasbo, na katero pleše, zato včasih dovolim tud več, ker itak ni zraven skoz pr miru, pleše

zraven tud. Za druge stvari interneta ne uporablja sama. Čez teden pa tud ni časa, itak.

O5,6: Čas poskušam določiti. Zdej je blo tko (op.: kazen), da čez teden, ko je šola, ni blo, ker je blo že kr preveč. Drgač pa tko čez teden ene pol urce, čez vikend pa kr več.

Vsak starš ima svoje mnenje o primerni količini časa, porabljenega ob digitalnih tehnologijah, prav tako je v vsaki družini specifičen razpoložljiv čas, zdi pa se, da so otroci zadovoljni šele, če je v dogovoru čas okrog pol ure dnevno, srečni pa ob nekajkratniku omenjenega časa. Slutiti je, da bi se brez omejitve časa večina otrok približala ameriškemu povprečju. Rideout in drugi poročajo o ameriški povprečni dnevni uporabi medijev 7,5 ure (8–18 let). V starostni skupini 8–10 let so ugotovili povprečno uporabo televizije 3,5 ure z enournim odstopanjem tistih, ki imajo televizijo v svoji sobi (Rideout in drugi 2010, 6). Vključene mamice televizije in računalnika v otroških sobah ne dovoljujejo, kar je tudi ena od restrikcij in zmanjšuje povprečni čas uporabe. Povprečnega časa v minutah nismo računali, saj mi vrsta raziskave ne dovoljuje posploševati in primerjati mojega povprečja z evropskim ali ameriškim.

Poleg omejitve časa starši največkrat ustno omejujejo dovoljene kontakte, saj jih je strah, da bi otroci prišli v stik z neznanci, ki bi želeli izkoristiti otroško naivnost. Pri restrikciji vsebine si pomagajo s programsko opremo (glej Tehnično posredovanje).

➤ NADZOR

Starši lahko preverjajo poslana sporočila, profil na družabnem omrežju, zgodovino iskanja v brskalniku in druge sledi, ki jih puščamo za sabo ob uporabi digitalnih tehnologij. Zdi se, da imajo pri nadzoru pomembno vlogo tudi starejši sorojenci (O1, O3):

O1: Mene zaenkrat ni nič strah. Pa tud tko je, k je več otrok, pa se kr mal med seboj. Pa tud je velikrat še kšn zrav. Ane, k ma starejše zrav. Tk da ma zlo mal možnosti, da bi kej skril. Mal možnosti ma. Ne rečem, da niso, ker so, ker 100 % nadzora nimam, ane, mislim pa, da je kar. Ni me pa strah, da bi se kam vpisal, da bi kšna gesla dajal, pa da bi nam kdo grozil ...

O2: Nekak ve, da lohk uporablja sam, kar smo zmenjeni, pa da bo kregan, če bo kej družga delou. Vsebina me ne skrbi. Pornografija ja, to mi je grdo, da spolnost

spoznavajo na neprimeren način. Sam k mal bereš, jih dons ogroža še marskeje družga, kt slikce zgoraj brez. Ene čudne igre po Fb in vdor v zasebnost. Tolk mislim, da še nismo deleč, da je varen. Tk da vsebina me ne skrbi. Je pa res, da imam na YouTube starševski način, da so neprimerne vsebine blokirane. Pa enkrat sem mu pokazala, da se da čist vse za nazaj pogledat, kaj je klikal, res sva v zgodovini spet odprla neko stran, k sva jo prejšn dan najdla. Ena matematika je bla, lumpi ali nekej. Tk da on ima občutek, da pogledam, sam v resnici se ne spomnim. Mrbit ene 2 x do zdej.

O3: ... To brat mal kontrolira. K tak otrok ne ve. Tam ga nekej sprašuje, pa tak otrok prtiska. Al je to v angleščin, pa ne razume, al pa kr prtisne, ja. Al pa, k so ti piškotki, sej ne ve, kva prtisne. Npr. pride na eno stran, k piše, ta stran dovoljuje piškotke, sam kva je odzadej pa ne veš, ane. Morš določene stvari mal nadzorvat. Brat pogleda, pa pol reče: »Lej, mami, kva je tamala objavlja.« Pa mal zakodira kšne stvari, pa take. Sej ona tud, če je kej takga, njega vpraša.

O5,6: ... Zgodovino pa moj pogleda, on ma te tehnične stvari čez, ampak onidve tega ne vesta.

Mamice so precej zaupljive in otroke v manjši meri recipročno nadzorujejo. Zaupajo svojemu aktivnemu posredovanju, najsi bo pri uporabi ali pri varnosti na internetu.

➤ TEHNIČNO POSREDOVANJE

Tehnično posredovanje pomeni blokiranje določenih vsebin in je vedno restrikcija. Livingstone in Helsper ugotavljata, da programsko opremo za filtriranje vsebin uporablja 33 % staršev (Livingstone in Helsper 2008, 589).

Starši ne poročajo o skrbi glede dostopnosti vsebin in varnosti ob uporabi mobilnih telefonov. Izmed petih intervjuvanih staršev programski filter na računalniku uporabljajo v treh družinah. Nihče še ni naletel na primer, ko bi bil otrok izpostavljen neprimernim vsebinam. Poleg neprimernih vsebin se starši zelo bojijo tudi za varnost, predvsem otrokovo

varnost ob morebitnim prekomernim izdajanjem osebnih informacij, prav tako pa tudi za varnost vsebine na računalniku, kot so dostop do elektronske banke in podobno.

O2: Samo na YouTubeu starševski način. Televizije pa itak nimamo.

O3: ... To brat mal kontrolira. ... Pa mal zakodira kšne stvari, pa take. Sej ona tud, če je kej takga, njega vpraša.

O4: Ima blokirano vse, kar se da blokirati (op.: oče strokovnjak).

O5,6: Ja, to je moj zdej zrihtu, da blokira. Sej niso še nč tko kaj naletele, sam, a veš, zdej bojo skoz več odpirale. Zdej so bl igrce, pa YouTube. (Imate program za časovno omejitev uporabe PC?) Ne. A to tud obstaja, al kaj? Me se same zmenmo. Pol pa ta mlajša upošteva, ta starejša bi se pa še kar pogajala, tko, k kr not pade. Ta mlajša ma pa hitr dost.

Ponavljam ugotovitve Özgür (2016, 422), da so matere pogosteje prisotne ob otroku in tako aktivneje posredujejo pri uporabi in oblikovanju pravil glede uporabe interneta. Do enakih ugotovitev so prišli Livingstone in drugi (Livingstone in drugi v Chaudron 2015, 480), dodajajo pa tudi, da so očetje tisti, ki večkrat zagotavljajo tehnične rešitve. Tudi v intervjujih so na edinem mestu očetje (in precej starejši brat) omenjeni pri tehničnih rešitvah zagotavljanja varnosti na internetu.

4.2.6 Priložnosti in tveganja

Livingstone in Haddon sta sestavili lestvico priložnosti in tveganj, katera prežijo na uporabnike interneta. Med tveganji naštevata poslovno/komercialno vsebino (oglaševanje, nadlegovanje preko elektronske pošte), agresivno vsebino (nasilno, sovražno, kruto) in spolno vsebino (pornografija, škodljive spolne vsebine) ter negativni vpliv na vrednote (rasizem, simpatizerstvo z uživanjem drog). Med priložnostmi na prvem mestu omenjata izobrazbo, učenje in digitalno pismenost, sledijo državljanska aktivnost (globalne informacije), ustvarjalnost in samoizražanje (raznoliki viri) ter identiteta in družbene povezave (osebni in zdravstveni nasveti) (Livingstone in Haddon 2009, 8). Zabave ne omenjata, jo pa v imenu otrok dodaja Chaudron (Chaudron 2015, 15).

Ker so otroci še zelo mladi, interneta še ne izkoriščajo v taki meri, da bi iskali zdravstvene nasvete ali globalne informacije, niti še ne oblikujejo uporabniških vsebin, brez starševskega posredovanja pa bi se lahko izpostavljali vsem območjem tveganj, česar se starši zavedajo.

Livingstone in Helsper ugotavljata močno pozitivno korelacijo med internetnimi priložnostmi in tveganji (Livingstone in Helsper 2010, 15). Tisti, ki ima več priložnosti za uporabo in raziskovanje razsežnosti interneta, ima tudi večjo možnost, da dostopi do tveganih vsebin.

Chaudron na podlagi raziskave JRC povzema izjave o priložnostih in tveganjih z zaključkom, da starši prepoznajo priložnosti pri digitalnih aktivnostih na več nivojih, vendar pa »imajo tveganja bolj neposredni učinek in se na koristi manj pogosto osredotočajo« (Chaudron 2015, 15). Enak zaključek bi lahko povzela tudi sama, glede na opravljenih pet intervjujev. Nemogoče je trditi, da starši zavzemajo negativno stališče glede uporabe digitalnih tehnologij pri otrocih, saj jim jo vendar dovoljujejo. Tudi dejstvo, da tudi mamice uporabljajo digitalne naprave, vzbuja pozitivno konotacijo. Uporabo pri otrocih močno omejujejo, ker imajo same lepe spomine na igro brez digitalnih naprav ali pa zaradi tega, ker vedo, kako hitro lahko postaneš odvisen od digitalnih tehnologij. Hkrati pa je prednost tako zaželjenih naprav v tem, da otrok navidezno zadovoljno preživlja čas ob igrinah, mamici pa ostane čas za druge obveznosti, slabost pa, ker si otrok želi veliko časa preživeti pred zasloni namesto z družino. O2: *»Vsa tehnologija na splošno – me je najbolj strah, da bo dajal prednost tehnologiji pred ljudmi.«* Seveda pa je nivo želje po digitalnih tehnologijah odvisna tudi od posameznega otroka. V raziskavi se je pet otrok zdelo zelo željnih uporabe digitalnih tehnologij, pri O4 pa po izjavah mamice nagrade ali kazni v smislu dovoljevanja uporabe digitalnih tehnologij niso učinkovite, torej sklepam, da deklica nima tako močne želje po digitalni tehnologiji.

Lastnosti otroka so tudi dejavniki največjega internetnega tveganja. V bolj tvegano skupino tako spadajo starejši otroci, predvsem dečki (Livingstone in Helsper 2008, 594). V isti raziskavi avtorici ugotavljata, da karakteristike staršev niso statistično značilno povezane s tveganjem (prav tam). Masheroni in drugi poudarjajo, da le restriktivno posredovanje znižuje tveganja (znižuje jih približno za tretjino) (Mascheroni in drugi 2013, 215).

Na starost in spol otroka nimamo vpliva, tretji najpomembnejši faktor pa so internetna znanja. Zdi se, da se starši tega zavedajo, saj se tveganjem ob izpostavljenosti digitalnim tehnologijam skušajo izogniti z aktivnim posredovanjem: s pogovorom o tveganjih (odgovori so zapisani v razdelku Aktivno posredovanje otrokove varnosti pri uporabi digitalnih tehnologij). Najbolj ogrožene se počutijo z vidika varnosti otroka in varnosti podatkov. Tveganja skušajo ublažiti tudi s tehničnim posredovanjem (Odgovori so zapisani v razdelku Tehnično posredovanje). Nihče od staršev ni pomislil na protivirusne programe, ki so običajno nameščeni na vseh računalnikih, na mobilnih telefonih pa ne.

Prednosti uporabe digitalnih tehnologij so v moji diplomski nalogi zelo malokrat omenjene. Ne zato, ker jih starši ne bi prepoznali, ampak zaradi dejstva, da so vsem splošno poznane. O1 tako pripoveduje o gledanju kratkih filmov, na podlagi katerih si otrok v fizičnem svetu izmisli svojo igro s kockami, O3 pripoveduje o hčerkinem iskanju receptov, na podlagi katerih peče sladice ter o sodelovanju mamice in hčerke pri oblačenju modelov v igrici, O4 pripoveduje o iskanju glasbe na YouTube, na katero hčerka pleše doma in na treningu ter podobno. Nobena mamica ni izjavila, da otrok z digitalno tehnologijo počne nekaj, česar mamica ne odobrava, ampak so prav nasprotno poudarjale, kaj pozitivnega otrok že zna, kot protiutež mišljenju, da otroci vedno igrajo samo igrice. Nedovoljene/blokirane vsebine pa so prepovedane z namenom. Vseskozi se pojavlja problem časovne razporeditve dneva. Pripovedujejo tudi, da uporaba digitalnih storitev pri otroku ni nujna, vendar je dejstvo, da si bodo morali otroci za potrebe izobraževanja tehnološke veščine neizogibno pridobiti. Mamice priznavajo, da je internet zelo uporaben vir informacij. Enake so ugotovitve raziskave Chaudron, ki poroča, da so med prednostmi na prvem mestu pridobitev znanja, med drugimi tudi naložba v bodoče izobraževalne potrebe, koordinacija roka–oko ter povečana sposobnost komunikacije (Chaudron 2015, 15). Med odgovori je razvidno, da ne gre toliko za znanja, ki jih otrok nujno mora poznati danes, ampak bolj za nek kontinuiran razvoj znanja, kot naložbo za prihodnje zahteve šolskega sistema in življenja:

O2: Fajn se mi zdi, da tolk začnejo, da niso čist leseni za tehnologijo, pa da hkrati tud vidjo, da ni vse tolk UAU. Pa za kšn plakat, da mu pokažeš, kako se poišče informacije in slikce, da ni internet samo YouTube.

O3: Določene stvari mora vedt, k v šol že zahtevajo stvari.

O4: Osnovna računalniška pismenost je danes nujno zlo, žal. Prej kot usvojijo osnove, lažje jim bo. Žal pa sam šolski sistem od njih zahteva uporabo, ane, naučijo jih pa ne!

O5,6: Prednost je, da si informacije poišče. Kej za šolo al pa tud, če jaz ne znam kej odgovorit. Kej o veselju pa tko. Drgač sm pa jz stara šola in jih probam v knjige usmerit.

5 SKLEP

Otroci živijo v domovih, obdani z digitalnimi tehnologijami. Odrasli jih samoumevno uporabljamo za različne namene, želimo pa si, da bi jih naši najmlajši uporabljali čim manj, da bi se raje gibali na prostem ter družili z vrstniki in tako digitalne tehnologije uporabljali le v izobraževalne namene, za iskanje informacij in razširjanje splošne razgledanosti ter si tako dolgoročno koristili. Teoretično. V praksi pa si starši kaj hitro priznamo, da otroci uporabljajo digitalne tehnologije (tudi) za zabavo in da absolutna prepoved stremi k še večji želji po uporabi.

Naloga staršev je, da k celoviti vzgoji za življenje dodamo še vzgojo za uporabo digitalnih tehnologij. Učenje za življenje se ne zgodi čez noč in tako se tudi oblike starševskega posredovanja z leti spreminjajo.

Najpogosteje uporabljena oblika vzgoje je avtoritativna vzgoja. Starši želijo otrokom nuditi podporo in jim privzgojiti pravilne norme obnašanja. Z uporabo digitalnih tehnologij se tako avtoritativna vzgoja razširi tudi na področje uporabe digitalnih tehnologij. Starši želijo otrokom privzgojiti tudi pravilne norme obnašanja pri uporabi digitalnih tehnologij, jim nuditi podporo in jih hkrati naučiti razumevanja tveganj in jih zaščititi.

V analizo je bilo vključenih 5 intervjujev, skupno analizirane tehnike posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij pri šestih otrocih. Izkaže se, da v vseh petih družinah uporabljajo avtoritativni stil vzgoje.

Z analizo prepisov kvalitativnih intervjujev sem ugotovila, da otroci že zelo zgodaj prično uporabljati digitalno tehnologijo, na kar vplivajo tudi starejši sorojenci. Trije otroci so pričeli z aktivnim gledanjem televizije pri treh oziroma štirih letih, trije pa pod vplivom sorojencev že okrog prvega leta. Druge digitalne tehnologije sledijo v razponu nekaj let. Sprva si ogledujejo risanke ter poslušajo glasbo, kmalu pa jim sledijo prve igrice in

raziskovanje čudes interneta. Vstop v šolo se izkaže kot pomemben le v percepciji dovoljevanja uporabe interneta in pomembnosti poznavanja dela z računalnikom zaradi kasnejše šolske uporabe, saj so bili vsi otroci že pred vstopom v šolo dovolj pismeni, da so na podlagi lastnega interesa znali uporabljati digitalno tehnologijo.

Vključeni starši so običajno puščali otroke same pred risankami, ki so jim jih pripravili, in kmalu opazili, da so otroci kompetentni sami menjati risanke ne glede na medij. S pričetkom raziskovanja interneta pa so starši sprva bolj aktivni in souporabljajo internet, kasneje vse manj. Vključeni starši uporabljajo kombinacijo tehnik posredovanja. Restriktivno jim omejujejo čas uporabe, nekateri tudi s programsko opremo filtrirajo vsebine. Iz pogovorov je razbrati, da je glede uporabe digitalnih tehnologij omejitev časa najpogostejši konflikt otrok–starš. Do blokiranih vsebin načeloma otroci še nimajo želje pristopati. Aktivno tehniko starševskega posredovanja uporabljajo starši, ki se vključujejo v otrokovo uporabo digitalnih tehnologij, so ob njem ali v bližini ob uporabi ter se o uporabi sami ter o tveganjih z otroki že veliko pogovarjajo in načrtujejo še več pogovora. Ker je pogovor o tveganjih najboljši faktor aktivnega posredovanja, se zdi, da so starši na pravi poti, kljub temu, da je to področje, na katerem si težko samozavesten z besedami »meni se to ne more zgoditi«. Otroci imajo dostop do digitalnih tehnologij tudi izven doma in le znanje jim bo koristilo, da ne bodo v nevarnosti, kadar ne bodo pod našim ali programskim nadzorom. Prav tako bodo z odraščanjem vse bolj raziskovali internet in skušali dostopati do občutljivejših tem in tukaj jih vsaj nekaj časa še lahko varuje tudi programska oprema. Absolutne zaščite pa ne nudi ne pogovor o tveganjih ne programska oprema. Teoretično je najboljša rešitev z vidika tveganj stalna prisotnost starša in hkratna uporaba digitalnih tehnologij.

Otroški vidik na starševsko posredovanje bi se, po besedah staršev, izkazal v smislu negodovanja o omejenosti časa. Če bi bili otroci starejši, bi bilo potrebno tudi z njimi opraviti intervju o njihovem vidiku posredovanja pri uporabi digitalnih tehnologij.

Starše sem označila tudi po tipu naselja, vendar bistvenih razlik v pričetku uporabe digitalnih tehnologij ni opaziti, večja razlika bi bila, če bi spraševala o časovnem razponu uporabe digitalnih tehnologij v prvih letih življenja. Starejši kot so otroci, manj so željni igre na prostem, predvsem na račun uporabe atraktivnih digitalnih tehnologij. Popoldanski čas poleg domačega dela za šolo zasedajo tudi izvenšolske dejavnosti (primer: O4) in v tem primeru je časa za uporabo digitalnih tehnologij manj. V primeru Velike Britanije v raziskavi JRC je opaziti zgodnejši socializacijski vpliv ob zgodnejšem vstopu v šolo. V slovenskih raziskavah, tudi v mojem primeru, bi v intervjujih morali povprašati tudi o podatku, ali je

otrok obiskoval vrtec. S celodnevним bivanjem doma ali pri starih starših se razpoložljivi čas, ki ga otrok potencialno lahko zapolni z uporabo digitalnih tehnologij, najmanj podvoji. Tudi po raziskavah sodeč so stari starši precej popustljivi pri uporabi digitalnih tehnologij, saj imajo več časa, ki ga lahko posvetijo aktivnemu posredovanju (Chaudron, 2015, 18), hkrati pa zmanjšujejo zahtevnost bivanja z otrokom. Zdi se mi, da uporaba digitalnih tehnologij večinoma sledi sosledju: najprej uporaba televizije, nato pasivno gledanje risank na (tabličnem) računalniku, sledi mu aktivno izbiranje risank na internetu in igranje didaktičnih igrice, ki pa se pojavljajo tudi na drugih prenosnih tehnologijah. In z leti postanejo te igre »otročje« (Chaudron, 2015, 18).

Med priložnostmi je največkrat izpostavljeno iskanje informacij in samo učenje uporabe digitalnih tehnologij. Mamica O2 govori o priložnostih uporabe digitalnih tehnologij: O2: *Fajn se mi zdi, da tolk začnejo, da niso čist leseni za tehnologijo, pa da hkrati tud vidjo, da ni vse tolk UAU. Pa za kšn plakat, da mu pokažeš, kako se poišče informacije in slike, da ni internet samo YouTube.* Vključene starše najbolj skrbi varnost otrok, kot lepo opisuje mamica O5, 6: *»Najbolj strah (me je), da bi se s kom pogovarjale. Da bi se pol dobile s kom, ko bosta starejši. Pa kšne podatke, da bi dale, kšne račune, pa tko, preveč informacij ... kje si doma pa tko.«* Proti neprimernim vsebinam se bojujejo predvsem s souporabo in učenjem o varni uporabi interneta, v nekaterih primerih tudi z uporabo programske opreme za omejevanje otrokom neprimerne vsebine.

Karikirano rečeno, bi lahko otrokovo uporabo digitalnih tehnologij analogirali s hojo po cesti. Najmlajše moramo vedno voditi za roko, nato jih redno spremljati, čez leta lahko na določenih varnih odsekih hodijo sami. Še posebej, če jih varuje pločnik, kar vnaprej vemo. Z leti postanejo povsem samostojni in odgovorni in so sposobni sami varno hoditi ob robu cestišča. Kdaj je primerna samostojnost, najbolje ve starš, vsekakor pa otrok potrebuje veliko izkušenj s skupno hojo po cesti. Obstajajo pa odseki izven naselij, kjer si ne želimo hoditi niti odrasli, saj je zelo tvegano. Ukaz »nikoli nikamor ne hodi« pa se zdi nesmiseln, kot bi danes otroku za vedno prepovedali digitalne tehnologije.

Želim si, da bi nam v prihodnje, če bodo naši otroci uporabljali Facebook (oziroma kar bo aktualno), med prvimi poslali prošnjo za prijateljstvo, ter da bi z vpogledom v otrokovo obnašanje na Facebooku bili ponosni, da nam je uspela vzgoja za uporabo digitalnih tehnologij: da smo otroke uspešno pripravili na vstop v virtualni svet, da se zavedajo tveganj

in da znajo dobro izkoristiti prednosti, da bodo z leti postali odgovorni uporabniki digitalnih tehnologij in pri tem uživali.

6 LITERATURA

1. Aunola, Kaisa, Hakan Stattin in Jari-Erik Nurmi. 2000. Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23: 205–222. Dostopno prek: <http://www.sciencedirect.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0140197100903087> (22. junij 2016).
2. Austin, Erica Weintraub. 1993. Exploring the effects of active parental mediation of television content. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 37 (2): 147–159.
3. AVG. 2013. *Brez nadzora staršev na internet 64 % otrok, mlajših od 7 let*. Dostopno prek: <http://now.avg.com/under-7s-left-unsupervised-online-by-64-of-parents/> (25. marec 2016).
4. --- 2015. Otroci tekmujejo z mobilnimi telefoni za pozornost staršev. Dostopno prek: <http://now.avg.com/parents-failing-to-educate-children-on-internet-dangers/> (25. marec 2016).
5. Baumrind, Diana. 1991. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence* 11 (1): 56–95.
6. Beyens, Ine in Kathleen Beullens. 2016. Parent-child conflict about children's tablet use: The role of parental mediation. *New media & society*: 1–19. Dostopno prek: <http://nms.sagepub.com/content/early/2016/06/30/1461444816655099.abstract> (14. julij 2016).
7. Chapman, Gary in Arlene Pellicane. 2015. *Družabno odraščanje: kako vzgojiti družabne otroke v svetu zaslonov*. Ljubljana: Družina.
8. Chaudron, Stephane. 2015. *Young Children (0–8) and digital technology: A qualitative exploratory study across seven countries*. Joint Research Centre (JRC). Luxemburg. Dostopno na: <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239> (14. julij 2016).
9. Chen, Vivian Hsueh Hua in Grace S. Chng. 2016. Active and restrictive parental mediation over time: Effects on youths' self-regulatory competencies and impulsivity. *V Computers & Education* 98: 206–212. Dostopno prek: <http://www.sciencedirect.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0360131516300756> (5. julij 2016).

10. Coleman, John. 2014. Introduction: Digital technologies in the lives of young people. Oxford Review of Education, 38:1 V *Digital Technologies in the Lives of Young People*, ur. Chris Davies, John Coleman in Sonia Livingstone, 1–8. Oxon in New York: Routledge.
11. Common Sense Media. 2011. *Young children use digital media frequently*. Dostopno prek: <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america/key-finding-1%3A-young-children-use-digital-media-frequently> (8. april 2016).
12. --- 2013. *Kids time on mobile devices triples*. Dostopno prek: <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013/key-finding-2%3A-kids%27-time-on-mobile-devices-triples> (8. april 2016).
13. Corner, John. 1999. *Critical ideas in television studies*. Oxford: Clarendon Press.
14. Donoso, Veronica, Kjartan Olafsson in Thorbjörn Broddason. 2009. What we know, what we do not know. V *Kids Online. Opportunities and risks for children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 19–30. Bristol: The Policy Press.
15. Eastin, Matthew S., Bradley S. Greeberg in Linda Hofschire. 2006. Parenting the Internet. *Journal of Communication* 56: 486–504.
16. Eurostat. 2015. Safer internet day. Internet security related problems, Slovenia. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/news/themes-in-the-spotlight/safer-internet-day> (30. marec 2016).
17. Furlong, John in Chris Davies. 2014. Young people, new technologies and learning at home: taking context seriously. Oxford Review of Education 38(1) V *Digital Technologies in the Lives of Young People*, ur. Chris Davies, John Coleman in Sonia Livingstone, 45–62. Oxon in New York: Routledge.
18. Garmendia, Maialen, Carmelo Garitaonandia, Gemma Martinez in Miguel Angel Casado. 2011. *Parental mediation strategies throughout Europe*. Dostopno prek: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Presentations/ICA2011/Casado.pdf> (18. maj 2016).

19. --- 2012. The effectiveness of parental mediation. V *<children, risk and safety on the internet>. Research and policy challenges in comparative perspective*, ur. Sonia Livingstone, Leslie Haddon in Anke Görzig, 231–244. Bristol, UK: The Policy Press.
20. Gold, Jodi. 2015. *Vzgoja v digitalni dobi – Priročnik za spodbujanje zdravega odnosa do tehnologij od rojstva do najstniških let*. Radovljica: Didakta.
21. Hasebrink, Uwe, Sonia Livingstone, Leslie Haddon in Kjartan Olafsson, ur. 2009. *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online (2. izdaja)*. LSE, London. EU Kids Online. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/24368/> (9. april 2016).
22. Jensen, Klaus Bruhn in Nicholas W. Jankowski, ur. 1991. *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. London: Routledge.
23. Kirwil, Lucyna, Maialen Garmendia, Carmelo Garitaonandia in Gemma Martinez Fernandez. 2009. Parental mediation. V *Kids Online. Opportunities and risks for children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 199–215. Bristol: The Policy Press.
24. Košir, Manca in Rajko Ranfl. 1996. *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.
25. Livingstone, Sonia in Ellen Helsper. 2008. Parental Mediation of Children's Internet Use. *Journal of broadcasting & Electronic Media* 52(4): 581–599.
26. --- 2010. Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: The role of online skills and internet self-efficacy. *New Media & Society*, 12(2): 309–329. Dostopno prek: http://eprints.lse.ac.uk/35373/1/__Libfile_repository_Content_Livingstone,%20S_Balancing_opportunitites_risks_Livingstone_%20Balancing_%20opportunities_%20risks_digital_%202010.pdf (9. april 2016).
27. Livingstone, Sonia in Leslie Haddon. 2009. Introduction. V *Kids Online. Opportunities and risks for children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 1–15. Bristol: The Policy Press.
28. --- 2012. Theoretical framework for children's internet use. V *<children, risk and safety on the internet>. Research and policy challenges in comparative perspective*, ur. Sonia Livingstone, Leslie Haddon in Anke Görzig, 1–14. Bristol, UK: The Policy Press.
29. Livingstone, Sonia, Giovanna Mascheroni, Michael Dreier, Stephane Chaudron in Kaat Lagae. 2015. *How parents of young children manage digital devices at home: the role of income, education and parental style*. EU Kids Online, London, UK. Dostopno

- prek: www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsIV/PDF/Parentalmediation.pdf (10. maj 2016).
30. Lobe, Bojana, Katia Segers in Liza Tsaliki. 2009. The role of parental mediation in explaining cross-national experiences of risk. V *Kids Online. Opportunities and risks for children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 173–183. Bristol: The Policy Press.
 31. Lobe, Bojana in Sandra Muha. 2011. *Tveganje in varnost otrok na internetu: Slovensko poročilo*. LSE, London: EU Kids Online. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/46446/1/SloveniaReportSlovenian.pdf> (1. julij 2016).
 32. Mascheroni, Giovanna, Maria Francesca Murru, Elena Aristodemou in Yiannis Laouris. 2013. Parents. Mediation, self-regulation and Co-regulation. V *Towards a better internet for children? Policy Pillars, Players and Paradoxes*, ur. Brian O'Neill, Elisabeth Staksrud in Sharon McLaughlin, 211–225. Göteborg: Nordicom.
 33. McQuillan, Helen in Leen d'Haenens. 2009. Young people online: gender and age influences. V *Kids Online. Opportunities and risks for children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 85–106. Bristol: The Policy Press.
 34. Mendoza, Kelly. 2009. Surveying Parental Mediation: Connections, Challenges and Questions for Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education* 1: 28–41.
 35. Mensah, Monica Konnie in Alfred Kuranchie. 2013. Influence of parenting styles on the social development of children. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2(3): 123–129.
 36. Montessori, Maria. 2011. *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje, versko dejavnost in kulturo.
 37. Nathanson, Ami I. 2001. Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 45(2): 201–220.
 38. OFCOM. 2014. *Children and parents: Media use and attitudes report. Research document*. Dostopno prek: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/media-use-attitudes-14/Childrens_2014_Report.pdf (20. maj 2016).
 39. Özgür Hasan. 2016. The relationship between internet parenting styles and internet usage of children and adolescents. V *Computers in Human Behavior* 60(2016): 411–424.

40. Pasquier, Dominique, Jose Alberto Simoes in Elodie Kredens. 2012. Agents of mediation and sources of safety awareness: a comparative overview. V *<children, risk and safety on the internet>. Research and policy challenges in comparative perspective*, ur. Sonia Livingstone, Leslie Haddon in Anke Görzig, 219–230. Bristol, UK: The Policy Press.
41. Prensky, Marc. 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon* 9(5): 1-6. Dostopno prek: [http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital %20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf](http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf) (5. julij 2016).
42. Rideout, Victoria J., Ulla G. Foehr in Donald F. Roberts. 2010. *Generation M². Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds*. A Kaiser family foundation,. Dostopno prek: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED527859.pdf> (9. maj 2016).
43. Statistični urad RS, *Dostop gospodinjstev do interneta. Podatki za leto 2015*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5509&idp=10&headerbar=8> (17. marec 2016).
44. Ule, Nastran Mirjana. 1993. *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
45. Valcke, Martin, Sarah Bonte, Bram De Wever in Isabel Rots. 2010. Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children. *Computers & Educations* 55(2): 454–464.
46. Warren, Ron. 2003. Parental Mediation of Preschool Children's Television Viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 47(3): 394–417.
47. Zaman, Bieke, Marije Nouwen, Jeroen Vanattenhoven, Evelien de Ferrerre in Jan Van Looy. 2016. A Qualitative Inquiry into the Contextualized Parental Mediation Practices of Young Children's Digital Media Use at Home. *Journal od Broadcasting & Electronic Media* 60(1): 1–22.

PRILOGA A: VPRAŠANJA ZA INTERVJU

... osredotočite se na vašega otroka XY, (I/III) in ne na družbeno zaželenost odgovorov; zanimajo me vse ideje, mnenja, izkušnje, tako pozitivne, kot negativne o otrokovih izkušnjah z uporabo novih digitalnih tehnologij, cel kontekst, kako se spopadate s tem ...

- Za uvod v posnetek bi prosila vašo starost in starost otroka. Kateri razred obiskuje?
- Se v razredu že pogovarjajo o uporabi digitalnih tehnologij?
- Ima otrok svoj mobilni telefon oz. uporablja mobilni telefon od koga drugega?
- Katere sodobne »naprave« imate še doma? (PC, lap-top, dlančnik, tablica ...)
- Katere od teh naprav zna vaš otrok samostojno uporabljati?
- Ali mi lahko opišete tipičen dan v vaši družini v tednu in med vikendom (s poudarkom v zvezi z digitalno tehnologijo, koliko časa jo uporablja)?
- Kaj pa TV? (Če se vidi, da to kar odmislijo.)
- Gledate TV skupaj ali otrok sam?
- Na kakšen način je prišel vaš otrok prvič v stik z digitalno tehnologijo, kdo mu jo je predstavil? Kdo ga je naučil?
- Kdaj je po vašem mnenju primerna starost, da je/bo lahko vaš otrok samostojno pričel uporabljati računalnik? Kaj pa brskati po spletu?
- Ima torej otrok svoj mobilni telefon? Za kaj ga uporablja? Kako omejujete stroške in kako dostop? Ima kakšno varovalo?
- Ima dostop do interneta? Katere so njegove najljubše strani? Za katere stvari ga uporablja? Kdo ga je naučil uporabljati internet? Ste ob njem?
- Ima svoj e-naslov? Ga uporablja redno? Veste, kdo so njegovi »stiki«?
- Ima svoj FB? Ga vi uporabljate? Če ga ima otrok, ste povezani »kot prijatelji«?
- Imate gesla otrokovih aplikacij?
- Ali kaj snema, slika ... objavlja?
- Kje je vašemu otroku dosegljiv internet? PC, prenosnik, tablica, mobilni telefon, v računalniški učilnici, v knjižnici ...?
- Ali bi se lahko zgodilo, da bi otrok kakšno geslo dal drugemu otroku?
- Kje je nameščen računalnik? Otroška soba, računalniška soba, dnevna soba? TV?
- Gledate TV skupaj ali otrok sam?
- Kakšne prednosti uporabe interneta pri otrocih v prvih treh razredih vidite?
- Kakšna znanja o uporabi digitalnih tehnologij ima vaš otrok, kaj že zna?

- Se vam zdi, da bi vašemu otroku škodovali v smislu splošnega/šolskega znanja, če ne bi imel dostopa do računalnika in interneta?
- Kaj si mislite o uporabi interneta v namene iskanja informacij za plakate, govorne vaje ipd. pri vašem otroku I/III? Išče? Iščete?
- Kakšne so vaše metode nadzora uporabe interneta? Na kakšen način regulirate čas/vsebino, če jo? Ali otrok to ve? Ve, da je nadzorovan?
- Česa vas je najbolj strah v času, ko je vaš otrok na internetu?
- Se kdaj pogovarjate o pasteh interneta? Se vam zdi, da se otrok zaveda vseh nevarnosti?
- Mislite, da bi vam otrok povedal, če bi se na zaslonu pojavile pornografske reklame?
- Kje vse ste iskali in kje ste dobili največ informacij glede zagotovitve varnosti otroka na internetu?
- Menite, da otrokovi sošolci uporabljajo več spleta ali manj?
- Koliko osnovnega računalniškega znanja ima vaš otrok? Bi zmožl napisati in oblikovati pismo v Wordu? Si shraniti datoteko?
- Imate doma pravila glede uporabe digitalnih tehnologij? So za vse otroke enaka?
- Kdo je postavil ta pravila? Se s časom kaj spreminjajo? Kako ste jih razložili otroku? Ste jih kam napisali, se jih drži vedno? Kakšne so sankcije (če so), če se jih ne drži?
- Kako se odločite, katere igre, programe ... sme otrok uporabljati?
- Ali kdaj uporabite digitalne tehnologije (TV, internet, aplikacije) za nagrado?
- Ali kdaj uporabite prepoved digitalne tehnologije (TV, internet, aplikacije) kot kazen?
- Koliko zasebnosti otroku omogočite pri uporabi digitalnih tehnologij? Ste poleg, ko jih uporablja?
- Mu pojasnite, zakaj so nekatere stvari slabe?
- Mu pomagata iskati odgovore na njegova vprašanja na internetu?
- Imate nameščene programe, ki blokirajo določene strani? Kaj pa programe, ki sledijo otrokovo aktivnost z namenom, da kasneje preverite, s kom je bil v stikih in katere strani je odpiral? Blokado vsebin na internetu?
- Imate program za časovno omejitev uporabe PC?
- Ima otrok svoj uporabniški profil na PC? Z le določenimi programi, igricami?
- V primerjavi s knjigami, igračami, koliko časa menite, da otrok uporablja digitalne tehnologije? Se zdaj manj ukvarja s hobiji, igračami, knjigami, odkar uporablja digitalne tehnologije oziroma »kateri čas« nameni za to?

- Kaj pa vaš splošen način vzgoje otroka: kazni, pravila ... je podobno kot pri uporabi digitalnih tehnologij? Določite pravila ali se dogovarjate?